

Žurnalas KARDAS įsteigtas Lietuvoje 1925 m. Leistas iki 1940 m.
Atkurtas 1989 m.

2020 m. Nr. 3 (487)

TURINYS

Karo mokslai ir Lietuva

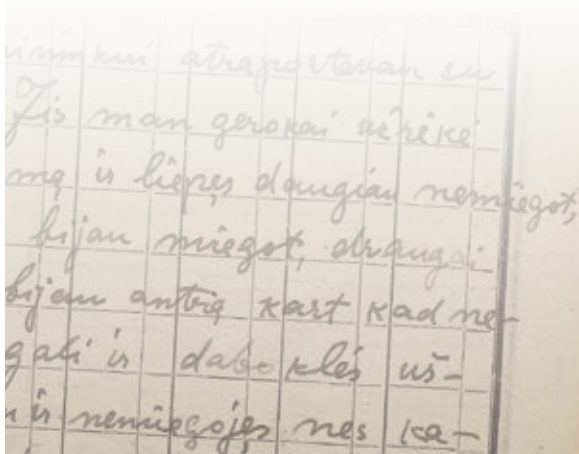
2

Baltarusija: užsitęsusi istorija

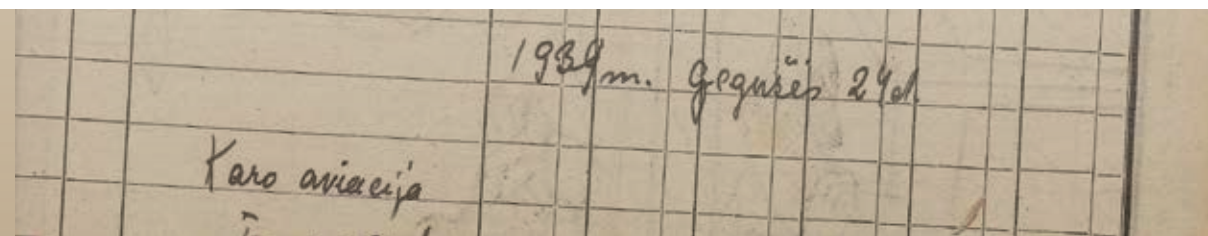
14

Iš Lietuvos kariuomenės
eilinio dienoraščio (1938–1940)

24

Žurnalą rengia Lietuvos kariuomenės kankaliarijos Karinės periodikos redakcija •
Adresas: Totorių g. 25, LT-01121 Vilnius; tel. (8 5) 210 3897; el. p. Darius.Varanavicius@milt
• Leidėja – Krašto apsaugos ministerija. Redakcijos nuomonė nebūtinai sutampa
su autorių nuomone. Nuotraukos, rankraščiai negražinami ir nerecenzuojami •
Tiražas 3 000 egz. ISSN 1392-9437, GL-381 • Spausdino Lietuvos kariuomenės Karo
kartografijos centras, Muitinės g. 4, Domeikava, LT-54359 Kauno r. • I ir IV viršeliuose –
KARDO archyvo nuotr.

KARO MOKSLAI IR LIETUVA

Lietuva yra apsišvietusi ir ganėtinai šiuolaikiška valstybė, jau trys dešimtmečiai po atgimimo

turinti savo ginkluotąsias pajėgas, tačiau karo mokslai šalyje menkai plėtojami. Kaip atsitiko, kad kariuomenė išgyvena be karybos mokslinio pagrindo, kokios mūsų karo mokslų tradicijos ir ką reikėtų daryti, kad situacija gerėtų, aptariama šiame straipsnyje.

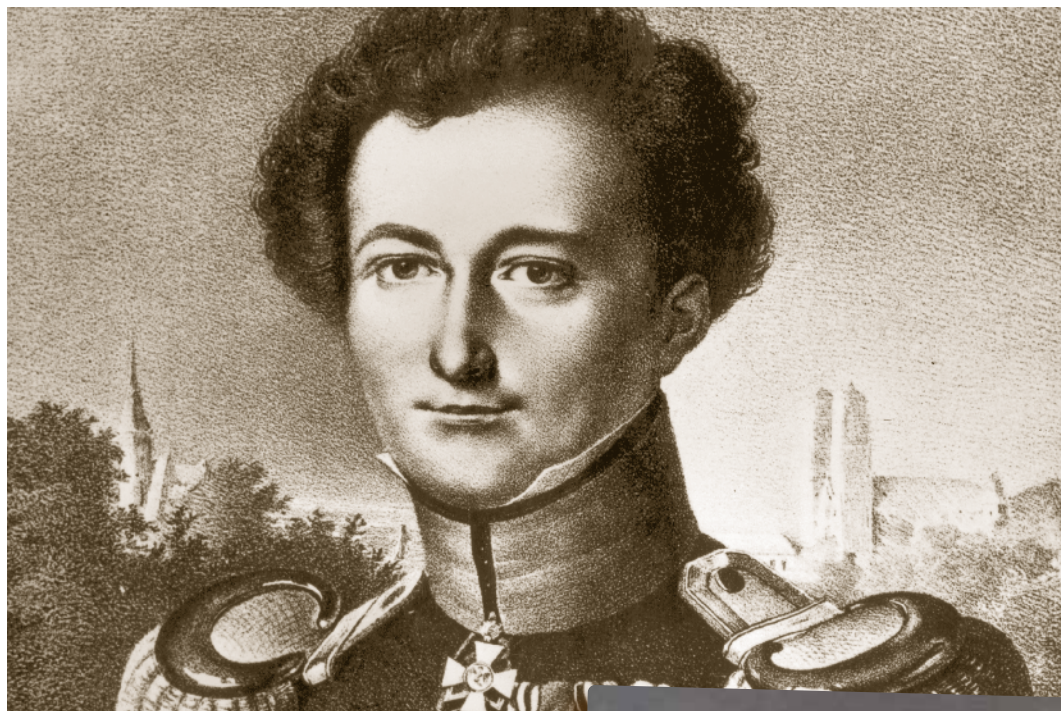
PROF. DR. VALDAS RAKUTIS

KAS YRA KARO MOKSLAI IR KAM JIE REIKALINGI

Karo mokslai – tai visas kompleksas mokslų, kurie tiria su karu ir karyba susijusius reiškinius, technologijas. Papildomas karybos elementas – karo menas sudaro svarbią karybos dalį, kuri nėra mokslas, tačiau būtent karo menui daugiausiai reikia karo mokslų. Kadangi karyba yra visų pirma nacionalinis fenomenas, kiekvienoje šalyje karo mokslai turi skirtingus pavadinimus ir sąvokas. Kai kuriose karo mokslai ir yra vadinami tokiu pavadinimu, kitose dėl ideologinių priežasčių jie maskuojami nekaltesniais žodžiais, pvz., karo ministerija vadinama gynybos ministerija, tačiau tai esmės nekeičia.

Bene populiariausi sąvokos „karas“ apibrėžimai priklauso Napoleono karų laikotarpiu ne vienus metus tarnavusiam Rusijos kariuomenėje Prūsijos generolui Karlui Filipui Gotlybui fon Klauzevicui (Carl Philipp Gottlieb von Clausewitz), pavyzdžiui: „Karas yra prievartos ak-

tas, kurio tikslas – priversti priešininką vykdyti mūsų valią.“ Kitas populiariesnis apibrėžimas: „Karas yra politikos tęsa naudojant ginkluotą jėgą.“ Šie jo samprotavimai buvo laikomi apibūdinančiais dalyko esmę, bet XX a. antrojoje pusėje pastebėta, ypač geriau susipažinus su neeuropietiška gentine karyba, kad karai gali kilti visai ne dėl politinių priežasčių. Lenkijos karo istorijos teoretikas Benonas Miškevičius (Miśkiewicz) suformulavo savo apibrėžimą: „Karas yra istorinis įvykis, kurio turinį sudaro įvairių nesutarimų, prieštaravimų ar konfliktų, kylančių visuomenėje, sprendimas prievartos būdais.“ Savo knygoje „Karo meno istorija“ karą įvardijau šitaip:

„Karas yra istorinis įvykis, kurio turinį sudaro įvairių nesutarimų, prieštaravimų ar konfliktų sprendimas prievartos būdais.“¹

Jungtinėse Amerikos Valstijose leistoje „Karo

¹ RAKUTIS, Valdas. Karo meno istorija. Nuo seniausių laikų iki 1850 metų. Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, Vilnius, 2012, p. 7.

J. Galvydis-Bikauskas
Generolas leitenantas, Karo Vadas
(V Kab.), Steig. Seimo narys. | Lieut. General, Commander of the
Army (V. Cab.) Member of Lith
Const. Assembly.

mokslių enciklopedijoje“ karo mokslai apibrėžti kaip² „karinių procesų, institucijų, elgsenos tyrimai, taip pat karybos, karo teorijos ir jos pritaikymo karinių pajėgų, kaip organizuotos prievartinės jėgos, studijos“ (angl. *Military science is the study of military processes, institutions, and behavior, along with the study of warfare, and the theory and application of organized coercive force*)³. Vokiečiai naudoja kiek tikslesnį apibrėžimą bei tris karo mokslų bendrinius pavadinimus.

² JORDAN, Kelly C., "Military Science", in G. Kurt Piehler, ed. *Encyclopedia of Military Science*, SAGE Reference, Volume, 2. 2013, pp. 880–885.

³ (angl.) *It is mainly focused on theory, method, and practice of producing military capability in a manner consistent with national defense policy. Military science serves to identify the strategic, political, economic, psychological, social, operational, technological, and tactical elements necessary to sustain relative advantage of military force; and to increase the likelihood and favorable outcomes of victory in peace or during a war. Military scientists include theorists, researchers, experimental scientists, applied scientists, designers, engineers, test technicians, and other military personnel.*

Militärwissenschaft, Wehrwissenschaft, anksčiau vadintas *Kriegswissenschaft*, charakterizuojami kaip „mokslai, apibūdinantys žinias apie karo prigimtį ir pobūdį, ypač ginkluotos kovos karo metu, skirtos ginkluotųjų pajėgų ir valstybės parengimui karui ir karo vedimo metodams“.

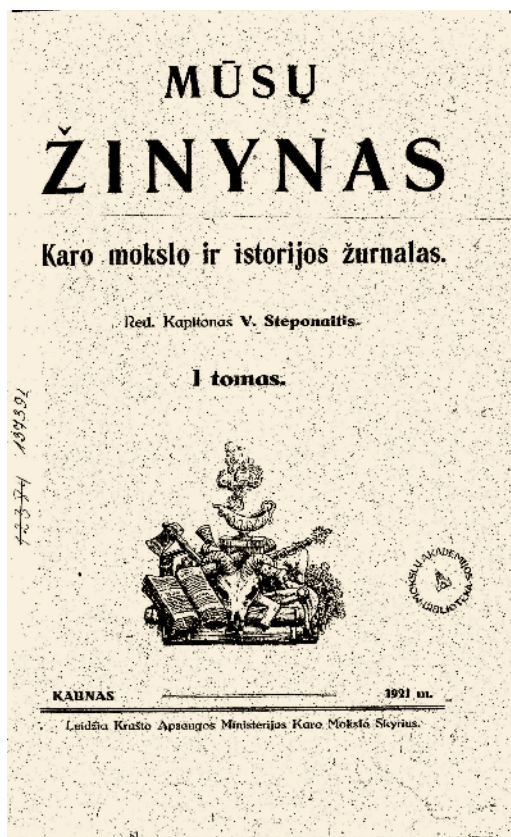
Jeigu karo mokslų apibrėžimai ir skiriasi, klausimų, kam jie yra reikalingi, beveik neky-la. Karo mokslai svarbūs kariuomenei ir krašto apsaugos politikos kūrėjams, kad būtų galima sėkmingai vykdyti savo funkcijas. Ypač pabrėžtinios trys pagrindinės karo mokslų sritys: gynybos politika, kariuomenė (kokia ji turi būti) ir kaip kariauti. Kiekvienas iš šių elementų turi daug dedamųjų, tačiau esama ir tam tikrų dėsningumų.

KARO MOKSLŲ TRADICIJOS LIETUVOJE

Karo mokslai besikuriančioje modernioje Lietuvos valstybėje pirmiausiai buvo siejami su įgūdžiais, formuojamais rengiant karį, t. y. svarbiausia – bazinis karinis rengimas dalinyje ir karininko rengimas karo mokykloje. Apie šiuos mokslus pulkininkas Galvydis-Bykauskas ir yra teigęs, kad žmogus be karo mokslų ir mokėjimo šokti yra kiaulė⁴. Tačiau dar tebevykstant Nepriklausomybės kovoms karo mokslų samprata prasitvėrė ir buvo traktuojama kaip karinių žinių visuma, reikalinga sėkmingam dalyvavimui mūsų lauke. Šiam reikalui Krašto apsaugos ministerijoje (KAM) buvo įsteigtas Karo mokslų skyrius, kurio pagrindinis darbas buvo kas ketvirtį išleisti leidinį „Mūsų žinynas“ (1921–1940).

Krašto apsaugos ministerijos Karo mokslo skyrius. Lietuvos visuomenė dar I pasaulinio karo pradžioje pajuto karo mokslų poreikį, o pradėjus realiai kurti ginkluotąsias pajėgas buvo suvoktas karinės minties poreikis. Dar 1918 m.

⁴ Ši nesudėtinga ir populiari savo laiku frazė stipriai kėlė karo mokslų prestižą kariuomenėje ir visuomenėje ir sudarė sąlygas karo mokslų raidai. Esama ir kitokių to paties pasakymo versijų: „Žmogus be tikėjimo ir karo mokslo yra tikras, atsiprašant, kiaulė“ (JOKŪBAUSKAS, Vytautas. Karo istorija tarpukariu Lietuvoje ir dvi Karo mokslų draugijos (1921–1933 m.), in *Istorija*, 2018, t. 112, Nr. 4, p. 34).

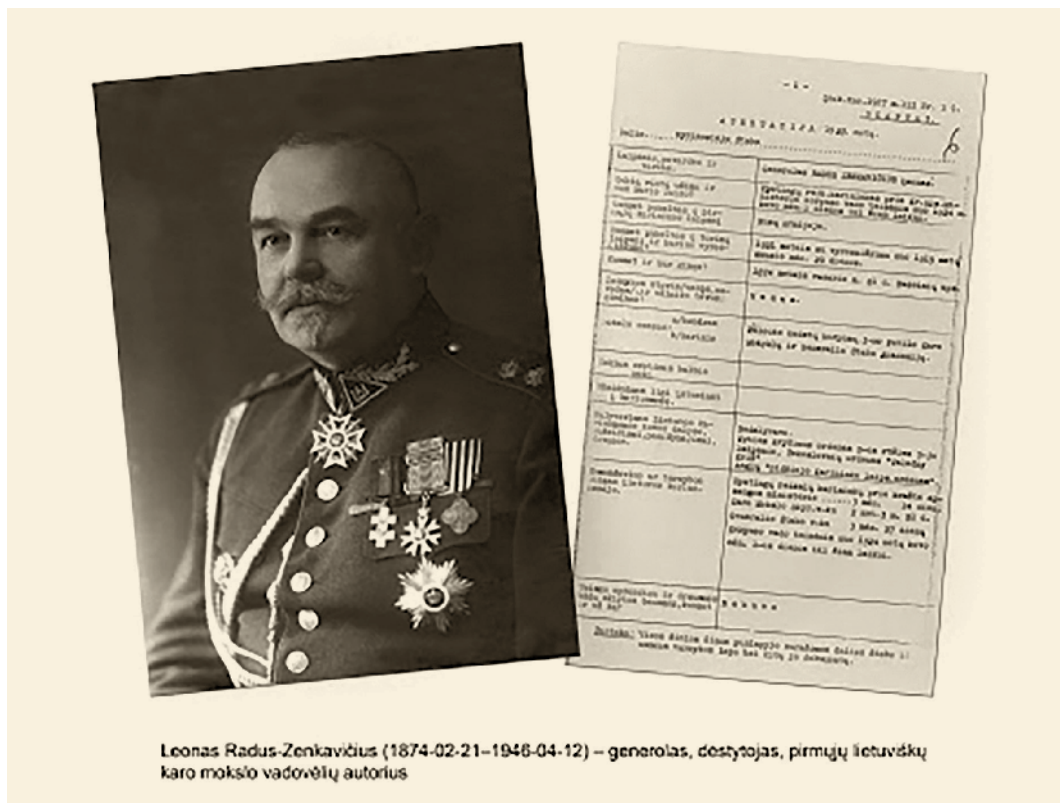
spalį Lietuvos valstybės tarybos vicepirmininko Stasio Šilingo iniciatyva karininkui Jonui Martynui Laurinaičiui buvo pavesta sudaryti Literatūros komisiją, kuri tvarkytų „karinių raštų leidimą“. Oficialiai komisija darbą pradėjo 1918 m. gruodžio 1 d.⁵ Ši skyrius 1921 m. buvo perorganizuotas į Karo mokslo skyrių, o 1926-aisiais – į valdybą. Karo mokslų valdyba buvo 1929 m. perorganizuota į Spaudos ir švietimo skyrių⁶. Be minėto skyriaus, 1919–192 m. kūrėsi kitos organizacijos. Jos atliko karo mokslų plėtojimo darbus, nemažai jų buvo padaryta Vlodo Nagevičius iniciatyva: tai Karo istorijos kolegija, karo istorijos rinkimo grupės kariniuose daliniuose.

1921 m. pradžioje buvo įsteigta Karo mokslų kūrėjų draugija (KMKD), kurios primininkas

buvo gen. L. Radus-Zenkavičius, o pirmasis sekretorius – mjr. Vytautas Steponaitis. Draugija kiekvieną ketvirtadienį Generalinio štabo salėje organizuodavo paskaitas. Pirmoji vyko 1921 m. kovo 24 d., draugijos pirmininkas skaitė paskaitą „Karas, kariška galybė ir karo mokslas“, 1921 m. balandžio 7 d. mjr. Julius Čaplikas skaitė paskaitą „Pirmieji Lietuvos kariuomenės kūrimo žingsniai“. Trečią paskaitą apie inžinierius kariuomenėje skaitė mjr. Leonas Šilingas, o balandžio 21 d. vyko ketvirtoji paskaita – plk. Vincas Grigaliūnas-Glovackis skaitė paskaitą „Pulkų ir atskirų kuopų ūkis“. Gegužės 25 d. karo valdininkas Juozas Grigaitis skaitė paskaitą „Kariuomenės ūkis taikos ir karo metu“. Generalinio štabo Literatūros skyrius su draugija tarėsi dėl vadovėlių kariuomenei rengimo. Tačiau spaudoje buvo susilaukta kritikos dėl paskaitų turinio, teigta, kad būtina rimčiau vertinti draugijos veiklą, nes karo mokslai labai svarbūs valstybei

⁵ LESČIUS, Vytautas. Lietuvos kariuomenė 1918–1920. Vilnius: Leidybos centras, 1998, p. 103.

⁶ JOKŪBAUSKAS, Vytautas. Karo istorija tarpukariu Lietuvoje ir dvi Karo mokslų draugijos (1921–1933 m.), in *Istorija*, 2018, t. 112, Nr. 4, p. 42.

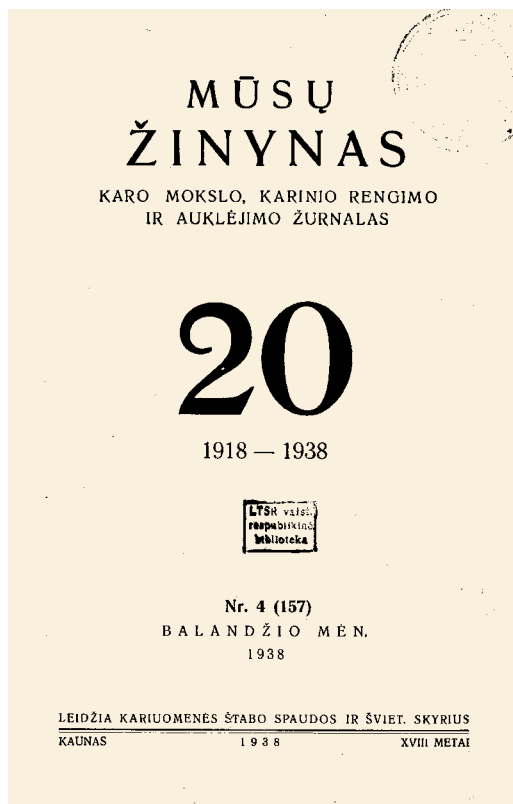
ir kariuomenei, o „jei negali“ deramai to daryti, „tai kam apsiėmė“. Bet greitai draugijos veikla nunyko, tikėtina, kad tai lėmė veiklos formalizavimas, nes 1921 m. gegužės 29 d. Lietuvos kariuomenės Generaliniame štabe buvo įsteigtas Karo mokslų skyrius. Jį sudarė Karo mokslo taryba (jos pirmininku buvo skyriaus viršininkas), Karo mokslo, Karių mokymo ir Spaudos dalys. Naujasis skyrius turėjo užsiimti karo mokslo tyrimais, suvienodinti ir prižiūrėti karių mokymą bei aprūpinti kariuomenę reikiama literatūra. Skyriui vadovauti buvo paskirtas gen. L. Radvila-Zenkavičius, o KMKD buvo laikinas sprendimas karo mokslams plėtoti – įsteigus skyrių Generaliniame štabe ir jos viršininku paskyrus draugijos pirmininką, veikla persikėlė į skyrių⁷.

Generalinio štabo Karo mokslo skyrius. Šio skyriaus darbo pagrindus formavo gen. L. Ra-

dus-Zenkavičius, prieš tai dirbęs Sovietų Rusijos kariuomenės Karo istorijos skyriuje, taigi iš esmės karo mokslų praktikas. Jo nuomone, „karo mokslas stato sau tikslą pažinti karo reiškinių požymį: jis tiria įvairių karo faktorių esmingas savybes ir aiškina jų abipusį bendravimą, jis tiria priežastis, nuo kurių pareina tas ar kitas faktorius ir pasekmės, kur su jais surištos“⁸. Nusakdamas karo mokslo santykį su karo menu ir strategija generolas teigė, kad karo mokslas ir karo menas – atskiros, bet tarpusavyje susietos sąvokos, susijungiančios strategijoje. Labiausiai pažengęs karo mokslas buvo karo istorija, kuriai vystyti reikėjo mažiausiai pasirengimo, būta didesnio poreikio, nors atskirų straipsnių pasitaikė ir iš kitų disciplinų. Daugiausia mokslinio darbo ėmėsi karininkai, baigę mokslus Čekijoje, Prancūzijoje, Belgijoje, Vokietijoje, Italijoje ir kitose valstybėse. Centrinė kariuomenės biblioteka

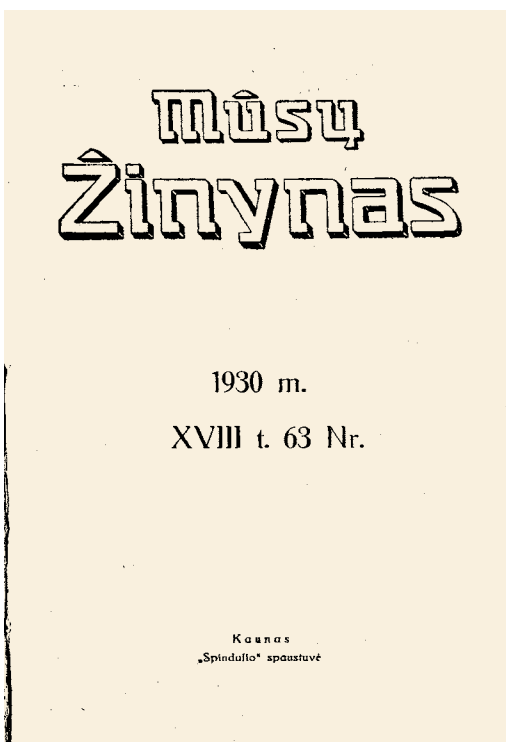
⁷ JOKŪBAUSKAS, Vytautas. Karo istorija tarpukariu Lietuvoje ir dvi Karo mokslų draugijos (1921–1933 m.), in *Istorija*, 2018, t. 112, Nr. 4, p. 43–44.

⁸ Ten pat, p. 34.

pirko karinę periodiką⁹ ir knygas, kurios buvo siunčiamos mokantiems kalbų ir reikalingą kompetenciją turintiems karininkams, kurie turėjo rašyti straipsnius ir skaityti pranešimus tiek karinei bendruomenei, tiek ir visuomenei.

Karo mokslų draugija. Nors KAM ir Generaliniame štabe būta atitinkamo skyriaus, gen. L. Radus-Zenkavičiaus ir kitų karininkų iniciatyva atsirado ir visuomeninė organizacija, kuri vienijo karininkus savišvietos tikslais bei mobilizavo turimą intelektualinį potencialą karo mokslų vystymui. Draugija aktyviai veikė iki 1933 m. ir daug prisidėjo prie karinės

⁹ Tarpukario karinės periodikos kolekcija yra Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos bibliotekoje; knygos, pažymėtos Centrinės kariuomenės bibliotekos ekslibrisu, – įvairiose bibliotekose, o publikacijos dažniausiai skelbiamos „Mūsų žinyne“, „Karde“, „Karo archyve“.

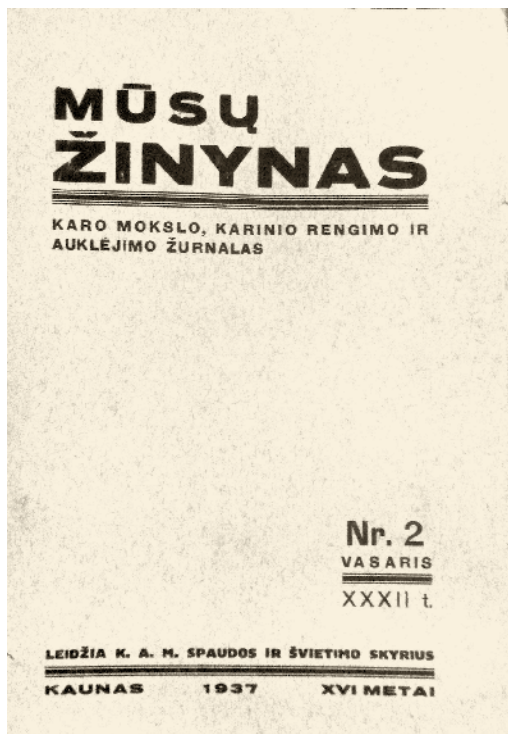

minties vystymo¹⁰. Nemenką organizacinę postūmį karo istorijai davė naujai įkurta Karo mokslų draugija (KMD). Gen. L. Radus-Zenkavičius iš anksto ruošėsi įsteigti naują draugiją, nes 1923 m. birželio 3 d. kariuomenės teismo pirmininkui plk. Petru Šniukštai Karių mokymo dalies vedėjas mjr. V. Biržiška, generolo pavedimu, siuntė peržiūrėti draugijos statuto projektą ir konstatavo, kad draugiją numatoma steigti liepos 13–15 d., t. y. per Aukštųjų karininkų kursų šventę. 1923 m. liepos 12–15 d. vyko Aukštųjų karininkų kursų absolvėntų ir kitų karininkų suvažiavimas, kurio tikslas buvo pristatyti karo mokslo naujoves ir įkurti KMD, kuri nuolatos rūpintųsi karo mokslu kariuomenėje. Suvažiavimui pirmininkavo gen. L. Radus-Zenkavičius, jo siūlymu, Aukštiesiems karininkų kursams buvo suteiktas Vytauto Didžiojo vardas. Į suvažiavimą atvyko apie

200 karininkų, iš jų į draugiją įstojo apie 100. Buvo išrinkta draugijos Centro valdyba: pirmininkas gen. L. Radus-Zenkavičius, plk. Konstantinas Žukas, mjr. V. Biržiška, kpt. V. Steponaitis. Planuota sudaryti atskiras draugijos sekcijas, kuriose būtų tyrinėjama istorija, taktika, literatūra, statistika, kariuomenės moralė ir t. t. Tikėtina, kad kaip pavyzdžiu remtasi Čekoslovakijos organizacija (ček. *Čekoslovenský Vedecký Ústav Vojenský*), įkurta 1919 m. kaip karininkų draugija. 1923 m. spalį draugijos Centro valdyba susirinko į pirmąjį susirinkimą, jo metu buvo sudarytos 7 sekcijos: Taktikos sekcijai vadovavo plk. Kostas Boleckis, Moralinio auklėjimo – gen. L. Radus-Zenkavičius, Istorijos – mjr. V. Biržiška, Ekonomikos ir karo statistikos – kpt. V. Steponaitis, Karo teisės – karo valdininkas Juozas Grigaitis, Sanitarijos – gydytojas plk. Vladas Ingelevičius, Bibliotekų ir bibliografijos – mjr. Aleksandras Ružancovas¹¹.

¹⁰ JUZEFOVIČIUS, Romualdas. Istorinė švietėjiška karo mokslų draugijos veikla 1923–1933. *Karo archyvas*, 2002, t. XVII, p. 181–194. VAIČENONIS, Jonas. Lietuvos karo istorijos tyrimų organizavimas 1918–2008 metais. *Istorija*, 2009, t. LXXIII, Nr. 1, p. 59–67.

¹¹ JOKŪBAUSKAS, Vytautas. Karo istorija tarpukariu Lietuvoje ir dvi Karo mokslų draugijos (1921–1933 m.), in *Istorija*, 2018, t. 112, Nr. 4, p. 44–45.

Karo mokslų propaguotojų branduolį sudarė iš Rusijos grįžę ir prastai lietuviškai mokėję ar net nemokėję asmenys, nes 1923 m. Karo mokslo skyriuje dar buvo jaučiamas gerai lietuvių kalbą mokančių karininkų stygius. Vėliau įsteigtos dar 4 – Artilerijos, Karo technikos, Tiekimo ir Karo veterinarijos – sekcijos.

Draugijos oficialiu leidiniu laikytas „Mūsų žinynas“, jos tikslai buvo: a) parengti veiklos planą; b) nustatyti plano įgyvendinimo priemonės; c) organizuoti suvažiavimus, pasitarimus, rengti paskaitas; d) organizuoti sistemingus karo mokslo tyrimus ir rinkti karo mokslo bei karo istorijos medžiagą, tuo tikslu sukuriant biblioteką ir archyvą; e) bendradarbiauti su kitomis Lietuvos mokslo draugijomis ir t. t. KMD statutas buvo patvirtintas 1923 m. lapkričio 26 d., jame įvardyta draugijos struktūra, numatyta 11 sekcijų. 1927 m. buvo patvirtintas naujas draugijos statutas, kuriame numatyta, kad jos veiklą prižiūri krašto apsaugos ministras, kuriam atsiskaityti turėjo draugijos Centro valdybos pirmininkas.

Po ketverių veiklos metų, 1926 m., KMD iš viso su skyriais ir rateliais provincijoje turėjo apie 400 narių. Kita vertus, visuomeninė iniciatyva jau ėmė silpti: 1926 m. pabaigoje jau nuogąstauta, kad KMD veikla yra silpna ir ji gali iširti. 1925–1926 m. veikli buvo tik Karo sanitarijos sekcija, o Taktikos sekcijos veikla visiškai sustojo. Įvardytas platus spektras priežasčių: 1) draugijos ir kariuomenės vienetų veiklos dubliavimas (turima mintyje tiek KAM, tiek Generalinio štabo skyrius); 2) draugijos narių užimtumas; 3) karininkų, susirūpinusių „mokslo cenzo įgijimu“, negalėjimas skirti laiko karo mokslų studijoms; 4) negatyvus aplinkinių požiūris; 5) tinkamo draugijos statuto stoka; 6) Centro valdybos vangumas remiant ratelius įgulose; 7) lėšų trūkumas.¹² Nepaminėta, ko gero, svarbiausioji – iš aktyvios veiklos pasitraukę pagrindiniai jos sukūrę asmenys.

¹² V. J. Karo Mokslų Draugijos darbo sritis. *Kardas*, 1926, lapkričio 30, Nr. 33 (57), p. 518.; JOKŪBAUSKAS, Vytautas. Karo istorija tarpukariu Lietuvoje ir dvi Karo mokslų draugijos (1921–1933 m.), in *Istorija*, 2018, t. 112, Nr. 4, p. 53.

Kita vertus, karo mokslų veikla jau buvo, kaip sakoma, pastatyta ant bėgių, pradėti darbai buvo tęsiami panaudojant kariuomenės institucijos resursus. Paskutiniaisiais metais Karo mokslų draugija palaipsniui užleido pozicijas institucijoms, tačiau pavyko nuveikti dar daug naudingų darbų.¹³

¹³ ACUS-ACUKAS, Jonas. Karo mokslų draugijos paskutiniųjų metų darbai. *Kardas*, 1933, rugsėjo 15, Nr. 9 (171), p. 163–165.

KARO MOKSLAI ATKURTOJE LIETUVOJE

Lietuvos kariuomenė kaip organizacija susikūrė vėliau, nei realiai pradėti krašto apsaugos kūrimo darbai. Karo mokslų vystymui didžiausią įtaką darė Krašto apsaugos mokykla ir jos bazėje kuriama Lietuvos karo akademija (LKA). Lietuvių karininkai mokslininkai su dideliu entuziazmu svarstė galimybes grįžti į Lietuvą, pagrindinis šios veiklos organizatorius buvo profesorius Stasys Puškorius (1994–1998 m. jis ėjo LKA prorektorius mokslui pareigas). Jo pastangomis buvo suburtas LKA Mokslo centras, tačiau jo veikla nutrūko, o pats profesorius savo mokslinę veiklą tęsė besikuriančiame Mykolo Romerio universitete. Šie iki galo neiširti nepasisiekimai yra glaudžiai susiję su politiniais procesais, politinėmis švytuoklėmis ir esminiu nesupratimu, kas yra karo mokslai, juos tapatinant su vadinamaisiais raudonaisiais pulkininkais. Karo mokslai buvo priešpriešinami vakarietiškai kariuomenės vystymo tendencijai, o, įvykus konfliktui tarp akademijos viršininko Zenono Kūlio ir KAM, sinergijos išgauti nepavyko.

Prorektoriaus Prano Jankausko iniciatyva 2002 m. pradėti kurti du moksliniai centrai: Karo istorijos (vadovas dr. Valdas Rakutis) ir Strateginių tyrimų (vadovė doc. dr. Jūratė Novagrodskienė). Vėliau jie buvo sujungti į Mokslo centrą, kuriam vadovauti buvo paskirtas plk. ltn. dr. Gintautas Surgailis. Karo istorijos centras buvo kuriamas kartu su Vytauto Didžiojo universitetu, o steigiant Strateginių tyrimų centrą aktyviai bendradarbiauta su Politikos mokslų katedra ir Vilniaus universiteto Tarpautinių santykių ir politikos mokslų institutu. G. Surgailiui pradėjus eiti Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktoriaus pareigas, Mokslo centro viršininku paskirtas plk. ltn. dr. Vaclovas Jonevičius. 2009 m. Mokslo centrą pradėta perorganizuoti į Karo mokslų institutą.

Karo mokslų institutas (2010–2017). Ši mokslui skirta institucija turėjo būti sudaryta iš keturių centrų: pirmieji du iš seniau – Karo istorijos ir Strateginių tyrimų, juos sustiprinant etatais, bendradarbiaujant su Kauno technologijos universiteto Gynybos technologijų institutu, naujai sukurtas Karo technologijų centras, pla-

nuota sukurti karybos teorijos ar tiesiog karybos centrą, kuris užsiimtų karybos teorija, modelavimu ir kitais kariuomenei aktualiais dalykais. Centras pradėtas kurti kartu su Mokymo ir doktrinų valdyba, bet, pasikeitus LKA viršininkui, taip ir nebuvo įsteigtas. Karo mokslų instituto direktoriumi buvo numatytas plk. Jurgis Norgėla, tik ką į atsargą išėjęs Mokymų ir doktrinų valdybos viršininkas, turėjęs institutui duoti kariškai mokslinę kryptį. Dėl neaiškių priežasčių pulkininko paskyrimas buvo atšauktas, institutas ilgai buvo be vadovo, o viršininku paskyrus dr. G. Surgailį institutas nesiveržė už ankstesnio mokslo centro veiklos ribų – buvo pasitenkinta mokslinės veiklos administravimu.

Karo mokslai LKA 2014–2020. Karo mokslų instituto viršininkui dr. G. Surgailiui pradėjus eiti prorektoriaus mokslui ir studijoms pareigas, institutas ilgą laiką neturėjo paskirto viršininko, pareigas einant karo istorijos centro viršininkui Gintautui Jakščiui, vėliau institutui vadovauti buvo paskirta doktorantė Renata Japertaitė. Prsidėjus jaunos vadovės konfliktams su tyrėjais, buvo uždarytas Karo technologijų centras, o

dar po metų – Karo istorijos centras, Strateginių tyrimų centrą perorganizuojant į LKA Mokslo centrą. Šitaip buvo praleista galimybė sukurti karo mokslų sistemą Lietuvoje, nes likęs Mokslo centras pasiliko tik politologinių tyrimų specifika, nors ir naudojasi kai kuriais atvejais karybos studijų pavadinimais. LKA laipsniškai atsisako karo istorijos specialistų paslaugų, net jeigu yra akivaizdus studijų ir mokymų poreikis.

KARO MOKSLŲ PERSPEKTYVOS LIETUVOJE

Vertinant karo mokslų nesėkmių istoriją kyla klausimas, kodėl krašto apsaugos sistema nepalaiko karybos mokslinių tyrimų, nesugeba sukurti tvarios mokslinės bazės, nepasiekia nė iš tolo prieškarinio lygio, besiblaškydama tarp vis naujų akademijos vystymosi koncepcijų, nesugebėdama išvystyti rimtesnio potencialo. Peršasi trys atsakymai:

- Lietuvos krašto apsaugos sistema tarpukariu buvo kuriama karininkų, išsilavinusių ir karinę patirtį turinčių karybos specialistų, susivokusių ir turinčių įdirbio karo mokslų srityje arba įgavusių reikalingų žinių studijuojant kitų šalių karo mokyklose ir akademijose. Jau pačioje sistemos kūrimo pradžioje buvo suprantama, kas yra, kam reikalingi karo mokslai, todėl jie buvo plėtojami institucinėmis ir visuomeninėmis priemonėmis, ilgainiui įsivyraujant pastarosioms. Ir nors likimas nebuvo maloningas Lietuvos Respublikai, karo mokslų kūrėjai laiko turėjo ne taip ir daug, pavyko pasiekti tikrai nemažai. Karo mokslai Lietuvoje buvo žinomi, visuomenė šviečiama, o pati karo mintis verta gilių studijų visose karo mokslų srityse. Nemažą reikšmę šiai sėkmei turėjo faktas, kad Lietuvos kariuomenė sugebėjo apginti valstybės laisvę ir nepriklausomybę, karininkijos statusas buvo be abejonės elitinis ir palaikomas valstybės.

- Lietuvos krašto apsaugos sistema, atkūrus šalies nepriklausomybę, tęsdama tarpukario tradicijas, pateko į įvairias politines istorines peripetijas, atsirado reikšmingų ideologinių politinių prieštaravimų, vakarietišką kariuome-

nės kūrimo kryptį priešpriešinant su sistemos kūrėja sovietinėje kariuomenėje tarnavusia karininkija. Lietuvos mokslas, paveldėjęs LTSR struktūrą, neturėjo patirties Sovietų Sąjungos kuruojamuose karo moksluose ir nematė reikalo plėtoti „sąjunginio“ lygmens tematikos, o negausūs karo technologijų specialistai buvo nepakankamai palaikomi mokslinės visuomenės ir krašto apsaugos sistemos. Laimėjus vakarietiškai, tačiau karo mokslų nesuprantančiai kryptiai, nebuvo suprantama karo mokslų reikšmė, trūkstantį vakuumą užpildė politologai ir kiti „karybos specialistai“. Šitaip karo mokslų sistema, dar nespėjusi kaip reikiant įsitvirtinti, kelis kartus buvo sugriauta, politinei vadovybei nesuprantant tokio žingsnio pasekmių.

- Išsiveržusios iš sovietinės prievartos sistemos gniaužtų Lietuvos kultūrininkai ir mokslininkai pasuko Vakarų patirties perėmimo keliu, dažniausia kopijuodami vieną ar kitą sistemą, iki galo nesuvokdami tų sistemų vidinės logikos, vystymosi evoliucijos ir krypties. Kalbant konkrečiai, mes kūrėme tam tikras krašto apsaugos sistemos struktūras, perėmėme organizacinius būdus „nes taip daro NATO“, „taip pas amerikiečius“, „o išsivysčiusiose šalyse yra taip“, nepereidami prie savojo modelio, jo augimo ir vystymo, kiekvienos reformos metu iš esmės perkurdami sistemas ar darydami kitus pokyčius, neišanalizavę savo pačių patirties, nekalbant apie dar senesnę patirtį, nesuvokdami ilgalaikių sistemos poreikių, nematydami daugiau nei vieno ministerijos valdymo politinio sezono, LKA viršininko valdymo laikotarpio, neperžengiančio pusantų metų, ar kitų riboto laiko reiškinių.

Kas yra šioje situacijoje tvaresni, tai realūs kariuomenės poreikiai, kurie vis tiek reikalauja patenkinimo, todėl tikslinga karo mokslų vystymą nebūtinai susieti su ministerija, su jos kuruojama akademija, bet su kariuomene. Šitaip karo mokslai labiausiai priartėtų prie pirmajame poskyryje pristatytos vokiškos karo mokslų sampratos. Gali būti, kad ateityje kuriamas kariuomenės mokslinis padalinys susijungs su LKA, kitų akademinų institucijų padaliniais, tačiau pačiai pradžiai reikia grįžti prie ištakų ir karo mokslus

kurti kariuomenės aplinkoje, atliepiant du pagrindinius šios dienos kariuomenės poreikius:

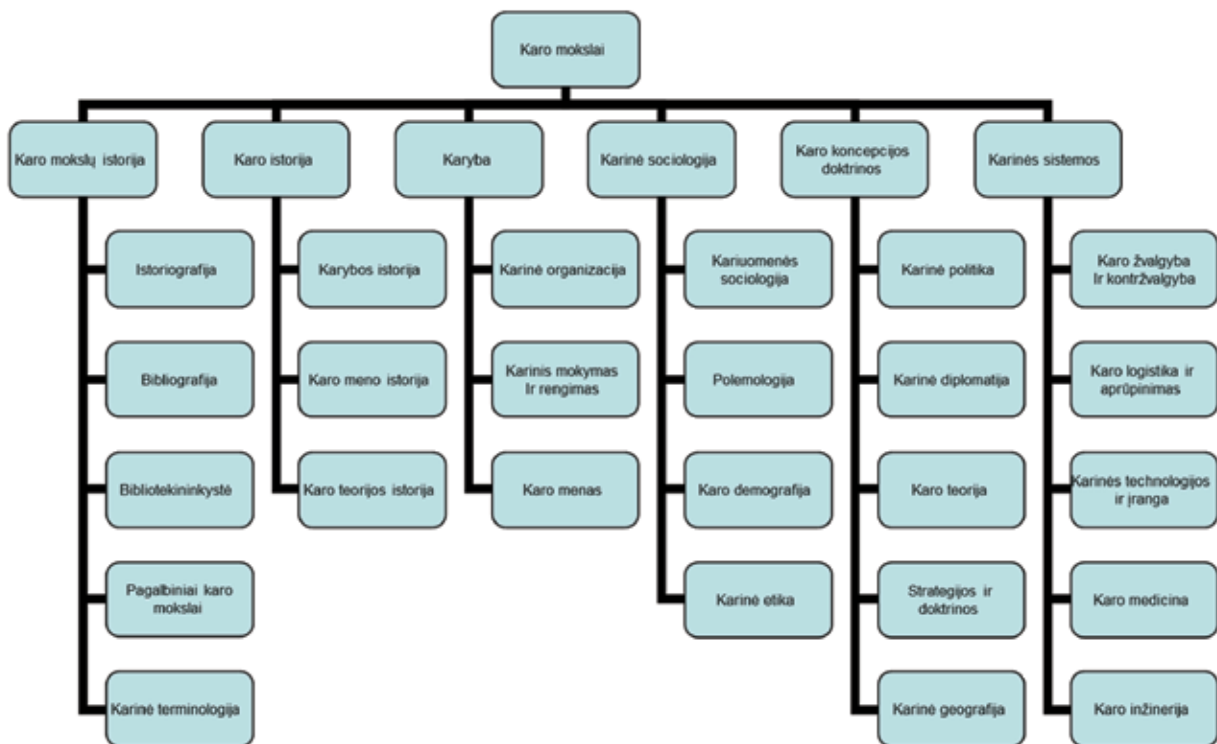
1. Kariuomenei reikia įvertinti praeitį – tiek tolimesnę, tiek vakar dienos, todėl reikia kurti du centrus, kurių vienas rūpintųsi istorija *per se*, kitas – nesena Lietuvos kariuomenės ir sąjungininkų sukaupta patirtimi, vadinamosiomis išmoktomis pamokomis. Pirmajame centre turi dirbti profesionalūs istorikai, antrajame – profesionalūs kariškiai, gerai žinantys kariuomenės problematiką, sistemą, pažįstantys potencialius priešininkus ir galintys naudotis įvairaus slaptumo lygio informacija.

2. Norint kurti bei modernizuoti savo karybos sistemą, reikia išmanyti kariuomenių kūrimo principus, būti susipažinus su kitų šalių kariuomenių specifika, išmanyti vystymosi tendencijas, kad testavimo ir modeliavimo būdu būtų galima patikrinti karybai svarbius spėjimus, taktines formas, ginkluotę, jos atitikimą numatomo karo veiksmų teatro specifikai ir Lietuvos kariuomenės pajėgumams. Iki šiol buvo kopijuojami

Jungtinių Amerikos Valstijų (JAV) kariuomenės FM, net jeigu Lietuvos kariuomenės ginkluotė, sukomplektavimas, finansinės ir kitos galimybės yra labai nepanašios į JAV. Galvoti reikia savo galva. Neužsidarant savo kasdienybėje ir sekant naujoves reikia tobulinti savo gebėjimus ir kurti efektyvų lietuvišką karybos modelį, artimą sąjungininkams ir leidžiantį lengviau spręsti įvairias vidaus problemas. Vadinasi, reikalinga plačiai suprantama karo meno laboratorija, testavimo ir modeliavimo padalinys.

LKA remiamos mokslinės veiklos, leidiniai, augantis potencialas reikšmingai papildys Lietuvos kariuomenėje kuriamą karo mokslų kompetencijos centrą, prie kurio, tikėtina, prisijungs ir kituose universitetuose vystomų karo, saugumo ir giminių mokslų specialistai. Ateityje karo mokslai turi išsivystyti į daug platesnę sistemą, apimančią karo mediciną, karo technologijas ir kitas sritis.

Karo mokslų klasifikacija (naudota 2012 m. LKA karo mokslų seminare)

DARIUS SUTKUS

BALTARUSIJA: UŽSITĘSUSI ISTORIJA

1994-aisiais Baltarusijos Aukščiausiosios Tarybos deputatas keturiasdešimtmetis Aliaksandras Lukašenka laimėjo rinkimus į Baltarusijos prezidento postą. Palyginti neseniai iš sovietijos glėbio ištrūkusiems baltarusiams, prisimenantiems nenusius Sovietų Sąjungos (SSRS) Komunistų partijos centro komiteto (CK) veikėjus, veikiausiai imponavo jo šūkis „Užteks valdyti septyniasdešimtmečiams, užleiskite kelią jauniems ir energingiems!“

„AŠ IR MANO DIDELIS KOLŪKIS“

Tačiau vos tik atsidūręs prezidento kėdėje, savo veržlumą ir organizacinius gebėjimus A. Lukašenka nukreipė visiems netikėta linkme. Jau 1995 m. jis panaikino Baltarusijos tautinę vėliavą ir herbą, o 1996 m. su Rusijos prezidentu Borisu Jelcinu pasirašė sutartį dėl Nepriklausomų valstybių sandraugos (NVS) steigimo. Visa tai iššaukė demokratiškai nusiteikusių parlamentarų reakciją: balsų dauguma jie nusprendė pradėti prezidento apkaltos procesą. Tačiau A. Lukašenka, pasinaudojęs tuometinės Konstitucijos

teisinėmis spragomis, inicijavo referendumą dėl vykdomosios valdžios išplėtimo ir buvo paleistas parlamentas. Per kelerius metus jis uzurpavo valdžią, pakeitė Konstituciją. Su pavojingaisiais politiniais oponentais jis nesibodėjo susidoroti fiziškai, tam tikslui galimai pasitelkdamas jam ištikimą Vidaus reikalų ministerijos (VRM) specialiosios paskirties būrį „Almaz“. Nenuostabu, kad politinė baltarusių valia ir pilietinis sąmoningumas buvo sugniuždyti, ir, kaip sakoma, *backa* (balt. *baucka*; liet. *tėvas*) tapo faktiškai vienvaldžiu šeimininku savo prezidentinėje respublikoje, nors čia nepamirštama parodyti fasadinių demokratijos požymių: šalyje formaliai veikia daugiapartinė sistema, vyksta rinkimai ir pan.

Tačiau esmines demokratines permainas A. Lukašenka tiesiog įšaldė. Baltarusija tapo keistu sovietinio stiliaus rezervatu: šalyje išliko kolūkių sistema, apie 70 proc. įmonių – valstybinės, rinka Baltarusijoje neliberalizuota. Išlikę netgi tokie sovietiniai reliktai kaip jaunų specialistų paskyrimai į darbovietes, gamyklų poilsio namai ir pan.

Paskutiniu metu Europos diktatoriumi pramintas A. Lukašenka veikė ne tik rimbu, bet ir meduoliu: jo komanda mokėjo kurti vyriško, valingo, ūkiško šalies vadovo įvaizdį. Neretai valstybinė TV transliuodavo vyriausybės posėdžius, kurių metu prezidentas lyg prasikaltusiems mokinukams parodoma grūmodavo ministrams ar net įmonių vadovams už vienokį ar kitokį „ap-laidumą“ ar „neatsakingumą“. Liaudžiai, pratusiai prie tvirtos rankos, tai patikdavo. Apskritai A. Lukašenkos autoritarizmas nėra toks stiprus, kaip tautos tėvų ir maitintojų kultas Vidurinės Azijos respublikose, bet „amžinasis prezidentas“, tapęs ilgiausiai valdančiu šalies vadovu buvusioje posovietinėje erdvėje, tapo tokiu neatsiejamu Baltarusijos valstybingumo simboliu, kad daug kas pradėjo nebeįsivaizduoti, jog vietoj jo galėtų būti kas nors kitas.

SUVERENUMAS... SKOLON

Pats A. Lukašenka iš tribūnos mėgo kalbėti apie tikrąjį savo šalies suverenitetą ir ekonominį stabilumą. Kalbos buvo lyg ir patvirtinamos

Jaunas kandidatas patraukė rinkėjus, o išrinktas greit uzurpavo visą valdžią.

darbais: apie 2000 m. netgi daugelis lietuvių, paviešėję Baltarusijoje, kalbėdavo apie išgražėjusį Minską, o per pasaulį sukrėtusią 2009 m. ekonominę krizę Baltarusijos bendrasis vidaus produktas (BVP) netgi šiek tiek padidėjo.

Deja, šios panegirikos sau su laiku pasirodė teisingos tik iš dalies. Pusiaur planinis Baltarusijos ūkis ir pramonė stipriai susieti su Rusija – ši mainais už lojalumą tiekia būtinus resursus už pigesnes kainas. „Reuters“ duomenimis, Rusijos ekonominės injekcijos savo kaimynei siekė net iki trečdaliao Baltarusijos biudžeto. Šis prielaidas galiausiai pasirodė esąs lazda su dviem galais: smarkiai kritus naftos ir dujų kainoms, po Krymo okupacijos Vakarams įvedus sankcijas Rusijai bei dėl to smarkiai nuvertėjus rubliui, prasidėjo ir Baltarusijos BVP smukimas, besitęsiantis iki šiol. Net Rusijai sugebėta įsiskolinti už dujas mažiausiai 550 mln. Jungtinių Amerikos Valstijų (JAV) dolerių. Rusija sumažino naftos tiekimą, o paskui tiekiamoms žaliavoms nustatė rinkos kainas. Minskas pradėjo žvalgytis į ant-rinius ekonominius partnerius, bet tai nebuvo išeitis. Norėdamas išvengti ekonominio kolapso, A. Lukašenka ėmėsi kraštutinio žingsnio: papra-

šė Tarptautinio valiutos fondo paramos – 3 mlrd. JAV dolerių paskolos. Teko peržiūrėti socialinę politiką: įvestas veltėdžių mokestis (jo subjektai tapo apie 470 tūkst. žmonių), padidintas pensinio amžiaus cenzas ir t. t. Paternalistinėi viskuo besirūpinančiai šaliai tokios reformos gana stipriai muša autoritetą, o gyventojams, kurių vidutinė alga siekia kiek mažiau nei 400 eurų, sukelia nesaugumo ir nepasitenkinimo jausmus, didina šešėlinės ekonomikos mastą.

KLaidžiojimas IDEOLOGINIAIS LABIRINTAIS

Kita nemaža A. Lukašenos klaida – jis neskyrė didelio dėmesio ideologijos ir identiteto klausimams. Sovietiniai simboliai ir šventės iki šiol priimtini vyresnio amžiaus gyventojams, bet jaunesniajai kartai jų idėjinis užtaisas išsisėmė. Baltarusijoje pradėjo populiarėti tautinės nacionalistinės idėjos, tačiau, neturint valstybingumo tradicijos ir gilesnės istorinės saviidentifikacijos, kai kurių baltarusių tautiškumas yra tapęs romantine kvazimoksline litvinizmo teorija, kurio

radikaliosios krypties sekėjai nesibodi skelbti Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę (LDK) buvus „grynai baltarusiška“ valstybe. Prieinama ligi to, kad Vilnius skelbiamas „baltarusių miestu, okupuotu lietuvių“. Radikalais visada lengva manipuliuoti. Veikiausiai kraštutinių litvinistų kontrolė jau kuris laikas perimta Kremliaus bei tarnauja tautinei nesantaikai eskaluoti.

Atrodo, kad su laiku A. Lukašenka suprato, jog tautiniai jausmai yra stipri jėga, kuri per daug spaudžiama gali sprogti it garo katilas. Todėl jo administracija nusprendė nukanalizuoti šią energiją sau naudinga linkme: pamažu oficialiojoje mokymo programoje atsirado LDK reikšmės įvertinimai baltarusių tautos formavimuisi, pradėti minėti jos valdovai ir jų nuopelnai, pastatyti paminklai LDK kunigaikščiams ir didikams.

Tačiau toks pusinis dialogas nepatenkino

tautiškai nusiteikusios baltarusių dalies ir sukėlė prosovietinio ir prorusiško elektorato susierzinimą. Baltarusijos kolektyvinė pasaulėžiūra tapo dar keistesnė, o vidinės prieštarnos dar labiau padidėjo: šalis, švenčianti tiek Oršos mūšio pergalę, tiek „išvadavimo nuo fašistinių grobikų“ šventę, ideologiškai nesiderina nei su A. Lukašenkos puoselėjamu autoritarizmu, nei su lojalumu savo artimam satelitui – Rusijai.

PRIEŠIŠKI DRAUGAI

Pagal oficialų įvaizdį rusų ir baltarusių tautos – tai lyg dvi giminingos seserys, tačiau kai kalbama apie Minsko ir Maskvos draugystę, būtina prisiminti: ji labai keista ir savotiška. Abi pusės turi savų tikslų ir ambicijų, kurios konjunktūriškai nutylimos, bet kartais įtampa peržengia ribas. Maskvai būtina išlaikyti savo

Aliaksandras Lukašenka iš savo posto geruoju nesitrauks. Jis laiko save šalies vientisumo garantu.

įtaką savo satelitų sąskaita – tai reikalauja jos, kaip menamos supervalstybės, statusas. A. Lukašenka tai žino, ir savo draugystę jis stengiasi parduoti su kuo didesne nauda.

Per ilgesnį laiką susiklostė net tam tikras ritualas: jei tik Maskva pareikalauja, kas, A. Lukašenkos požiūriu, atrodo pervirš, jis iškart viešai pareiškia esąs suverenų vadovą ir pagrasina ieškosias glaudesnių kontaktų su Vakarais. Bet su Vakarais „paskutinis Europos diktatorius“ taip pat nenori bendrauti iš esmės: žiū, jie gali pareikalauti demokratių permainų, o tai A. Lukašenkai irgi nepriimtina. Kartais jis sukuria kokių nors laisvųjų regimybę, bet iš tikro nenori prarasti šalies kontrolės.

Kurį laiką tai buvo priimama kaip tam tikro žaidimo dalis. Reikia manyti, kad tai nelengva, nes, be kita ko, A. Lukašenkos ir Vladimiro Putino abipusė antipatija gan stipri. V. Putinas niekina buvusį kolūkio pirmininką, laikydamas jį aiškingu provincialu. A. Lukašenka mato save kaip patyrusį politikos senbuvį, o V. Putinas jam atrodo kaip KGB išsišokėlis, savo postą pasiekęs laimingai susiklosčius aplinkybėms.

Tačiau po Rusijos agresijos prieš Ukrainą pradėjo lišti visi dviejų broliškų slaviškų valstybių vidiniai demonai. A. Lukašenka, ko gero, suprato, kad panašus scenarijus gali būti paruoštas ir jo asmeninėms valdoms. Tai galima spręsti

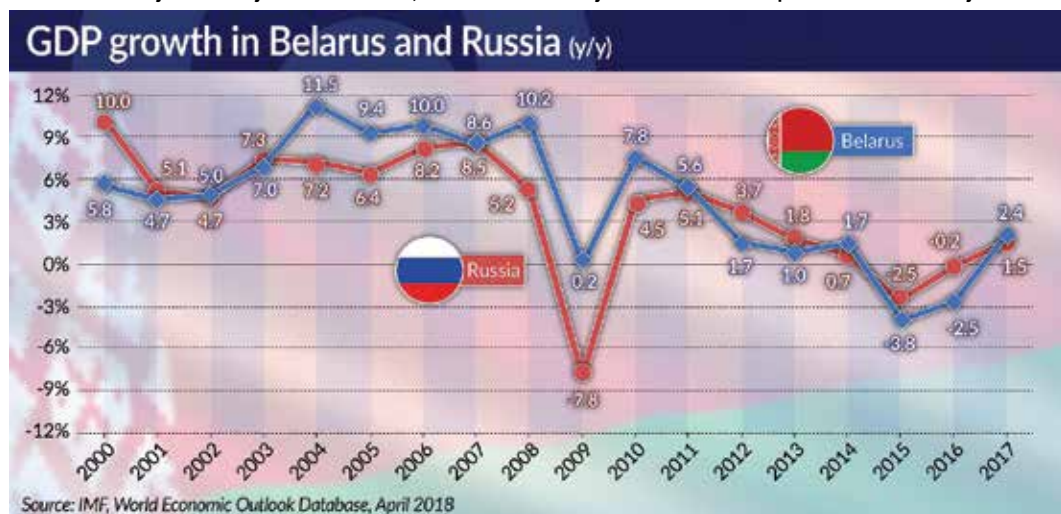
iš to, kad Rusijos įvykdytą Krymo aneksiją jis pavadino blogu precedentu – šis nepritarimas labai supykė Kremlį. Santykiai pradėjo aštrėti. Bijodamas Rusijos organizuoto užkulisinio perversmo, A. Lukašenka pasidarė atsargus ir pradėjo labai įtariai vertinti kiekvieną Maskvos politikos žingsnį, taip pat griežčiau reaguoti į mažiausią vidinės opozicijos krustelėjimą. Savo ilgose kalbose jis minėjo nesąs niekieno tarnas, pareiškė geriau atsisakysiąs dujų, nei prarasiąs orumą, pradėjo vilkinti kai kuriuos numatomus bendrus projektus.

Savo ruožtu Maskvą suerzino jos vasalo nepaklusnumas ir savivaldžiavimas. Aliejaus į ugnį įpylė A. Lukašenkos ketinimas supaprastinti vizų režimą Europos Sąjungos ir JAV piliečiams – Rusija formaliai tai palaikė kaip padidėjusį potencialų užsienio agentų pavojų.

Praradus iš savo įtakos sferos Ukrainą bet koks savarankiškesnis Minsko žingsnis Maskvai pradėjo atrodyti įtartinais. Ji ėmėsi spaudimo. Rusijos propaganda pradėjo pašiepti savo partnerį. Troliai pradėjo lipdyti A. Lukašenkai bulvinio fiurerio pravarde, per televiziją transliuota laida „Krikšto tėvelis“ (rus. *Kriostnyj Batjka*) su aliuzija į valstybinį A. Lukašenkos mafijos klaną, pasirodė straipsnių, kuriuose teigiama esą A. Lukašenka psichiškai nesveikas ir t. t.

Turint omenyje, kad Baltarusija yra praktiškai

Baltarusija deklaruoja esanti suvereni, tačiau ekonominiai jos rodikliai visiškai priklausomi nuo Rusijos.

Nors ir priklausomas nuo Rusijos, Aliaksandras Lukašenka stengiasi vilkinti kai kuriuos suartėjimo projektus, jei nemato iš jų sau naudos.

kai toje pačioje informacinėje erdvėje, ši propagandinė kampanija turėjo poveikio – baltarusiams, kurių nepasitenkinimas pamažu kaupėsi, tai buvo papildomas pykčio katalizatorius.

RINKIMAI: PASKUTINIS LAŠAS

Šiais metais turėję įvykti Baltarusijos prezidento rinkimai, atrodytų, nežadėjo nieko naujo. Ta pati rutina: A. Lukašenka – stabilumo garantas, kišeniniai kandidatai, valdomas elektoratas. Rezultatas – dar vienas sėkmingas Aliaksandro perrinkimas naujai kadencijai. Panašiai ir buvo: opoziciniai balsai turėjo pasidalinti tarp kelių kandidatų, ir A. Lukašenka turėjo gauti balsų daugumą.

Buvo atsižvelgta į galimas rizikas. Kai kurie kandidatai vienu ar kitu pretekstu izoliuoti, imtasi priemonių liaudžiai mobilizuoti, apeliuojant į tam tikras grėsmes – šįkart iš Rytų: paskelbta, kad sulaikyti Rusijos smogikai iš Vagnerio privačios karinės kompanijos, kurie esą buvo pasirengę jėgos scenarijui. Ši detalė gana iškalbingai iliustruoja anksčiau minėtą Baltarusijos vadovo

baimę tikėtinam Rusijos specialiųjų tarnybų surengtam rūmų perversmui. Beje, kiek vėliau A. Lukašenka pakeitė nuomonę ir išplatino pareiškimą, kad tai buvo neva Ukrainos ir JAV suplanuota operacija. Matyt, tam buvo priežasčių: arba *backa* pats susivokė per grubiai pakalbėjęs, arba tai jam davė suprasti Maskva.

Rinkimai įvyko rugpjūčio 9 dieną. Suskaičiavus balsus, paskelbta, kad A. Lukašenką prezidentu pasirinko šiek tiek daugiau nei 80 proc. rinkėjų. Už pagrindinę opozicijos kandidatę Sviatlana Cichanouską, rinkimų komisijos teigimu, balsavo ne daugiau nei dešimtdalis.

Kad ir kaip būtų keista, šįkart baltarusiai nesusitaikė su oficialiu rezultatu. Pasigirdo reikalavimų peržiūrėti rinkimų duomenis. Baltarusiai, nešini draudžiamomis (balta-raudona-balta) vėliavomis ir gėlių puokštėmis išėjo į gatves, skandodami „Lukašenka, išeik!“ ir kitus šūkius. Manifestacijos vyko ne tik Minske. Protesto akcijos prasidėjo ir kituose šalies miestuose. Pagrindinė A. Lukašenkos varžovė S. Cichanouską, kaip spėjama, pasitelkus jėgos organizacijų darbuotojus, buvo priversta perskaityti kreipimąsi į

Rugpjūčio 9-osios rinkimai turėjo būti dar viena suplanuota pergalė.

baltarusius, kuriame raginama susilaikyti nuo neramumų, o paskui ji buvo atvežta prie Lietuvos Respublikos pasienio.

A. Lukašenka taip pat demonstrantus netiesiogiai įspėjo, kad jei po pirmadienio šie nesiiliaus, tada tegu nepyksta.

Bandymai įtikinti baltarusius laikytis ramiai nedavė rezultatų – manifestacijos plykstelėjo nauja jėga.

Malšinti visuomenės nepasitenkinimą imta jėga. Demonstrantams malšinti pasitelkti Ypatingos paskirties milicijos būriai (OMON), VRM vidaus kariuomenė ir jos specialusis padalinys „Almaz“, KGB specialusis būrys „Alfa“. A. Lukašenkos apsauga rūpinosi Prezidento apsaugos tarnyba, kurią sudaro mažiausiai 1–1,5 tūkst. darbuotojų.

Kariuomenė represijoms prieš protestuotojus nepasitelkta. Tačiau paskelbta dalinė mobilizacija, suaktyvėjo karinių pajėgumų perdislokavimai ir pratybos, ko gero, tikintis tiek pademonstruoti jos pasirengimą, tiek atitraukti karius nuo minčių prisijungti prie protestuojančios pusės.

Protestų malšinimo akcijos iš pat pradžių buvo gana brutalias: sulaukyti dalyviai buvo ne-

gailestingai mušami, tikintis tokiu būdu „perauklėti“ juos ir, ko gero, įbauginti kitus.

Vėliau pamačius, kad lazda stipriai perlenkta, o rezultatai nepateisino lūkesčių, imtasi kitos taktikos: sulaukymai tapo ne masiniai, o pasirinktiniai. Protestuotojai taip pat pakeitė veikimo būdą – surasti alternatyvūs ryšio ir žiniasklaidos kanalai, pradėta rinktis decentralizuotai, demonstracijoms pasitelktos vien moterys ir t. t. Be to, stengtasi plačiai viešinti represinių organizacijų prievartos atvejus.

TĖTUKAS NEPASIDUODA

Atsakomųjų veiksmų ėmėsi ir A. Lukašenkos kontroliuojamas valdžios aparatas. Buvo organizuotas atsakomasis veiksmų planas. Protestai buvo paskelbti ideologine diversija, kuri organizuota pagal spalvotųjų revoliucijų scenarijų, o jų vykdytojai įvardyti visuomenės atmatomis, pasiduodančiais išorės užsakovų įtakai.

Organizuotas kontrjudėjimas „Už Baltarusiją“, į jo mitingus vežami įvairių gamybinių sušivienijimų darbuotojai. Masiškumą ir vaizdinę medžiagą turėjo užtikrinti ideologiniai skyriai.

Į Baltarusijos teritoriją uždrausta įvažiuoti asmenims, kurie, valdžios nuomone, galėtų paskatinti tolesnę esamos tvarkos destabilizaciją.

Protestų piko dienomis A. Lukašenka, sekdamas savo įvaizdžiu, pasistengė mobilizuoti savo rinkėjus pasirodydamas su ginklu rankoje. Šalia buvo matomas jo jaunesnysis sūnus Nikolajus, taip pat ginkluotas. Šis epizodas susilaukė pašaipų socialiniuose tinkluose, mat iš pradžių A. Lukašenkos ginklas neturėjo dėtuvės (kiek vėlesniuose kadruose ji jau matoma). Žinutę įmanoma suprasti ir kaip ženklą, kad A. Lukašenka nemano nusileisti, jis nepasiduos ir stovės ligi galo. Žinant itin kietą A. Lukašenkos charakterį, tikėtina, kad jis dės visas pastangas siekdamas išlaikyti šalį savo rankose. Be abejo, vien valios čia nepakanka, bet keli dešimtmečiai valdžioje davė tam tikrą įdirbį: sukurti ryšiai, valdymo mecha-

nizmai, pats A. Lukašenka mėgsta ir moka bendrauti su žiniasklaida. Tą jis daro, nušviesdamas situaciją sau naudinga linkme. Lygia greta dirba ir jo kišeniniai politologai. Pavyzdžiui, Aliaksėjus Džermantas, atsakydamas į užsienio valstybių kritiką dėl žiauraus elgesio su protestuotojais, išreiškė nuomonę, kad „dvigubi standartai – tai jau nebe kalbos figūra, o akivaizdus faktas“. Pasak jo, neramumų malšinimas JAV ar Prancūzijos „geltonųjų liemenių“ protestuotojų sulaikymai nėra menkesni, tačiau nesmerkiami.

Prieita prie tam tikrų lygiųjų: Baltarusijoje vis dar vyksta protesto akcijos, streikai (iki šiol streikavo „Belaz“, „Grodno Azot“, „Belmedpreparaty“, „Terrazit“, „Keramin“ įmonės, taip pat kai kurios kultūrinės įstaigos, pvz., valstybinė filharmonija). Atrodo, žmonės apleido iki tol tvyrojusi susikaustymo nuotaika bei baimė ir

Protestai prasidėjo iškart po rinkimų. Jiems malšinti buvo mestos gausios pajėgos.

Perteklinis milicijos jėgos vartojimas buvo būdingas pirmosioms protestų dienoms.

užvaldė jausmas, kad tai, ką jie daro, yra istorinis posūkis. Tačiau esminių permainų nepasiekta. „Paskutinis Europos diktatorius“, eilinių kartą pademonstravęs „elegantišką pergalę“, kol kas suvaldė situaciją, neleisdamas krizei pasiekti kritinio taško. Bet panašu, kad ramios šeštosios kadencijos jis neturės. Kas laukia Baltarusijos?

PROGNOZĖS

Akivaizdu, kad euromaidano varianto baltarusiai nepasirinko. Jų protestai taikūs, labiau panaudojant nesmurtinį pasipriešinimą, iš dalies ir pilietinį nepaklusnumą. Tačiau Viktoro Janukovyčiaus ir A. Lukašenkos režimai gana stipriai skiriasi. Kad ir kaip stengiamasi pastarąjį demonizuoti, jis nėra nei psichiškai neadekvatus, nei bailus. A. Lukašenka kieto charakterio, moka manipuliuoti žmonėmis, nesant išeities, be gailės susidoroja su priešininkais. Kitu atveju jis nebūtų valdžioje nuo pat 1994-ųjų. Bėda ta, kad jis neįvertino kylančios įtampos ir pritaikė represijas, galbūt impulsyviai, matyt, tikėdamasis, kad viskas pasibaigs kaip ir anksčiau: prisiminkime, kad opozicijos protestai vykdavo ir po kitų prieš tai vykusių rinkimų. Veikiausiai atėjo tas metas, kai balansavimas tarp Rytų ir Vaka-

rų pasiekė pernelyg didelę amplitudę. A. Lukašenkai atėjo lemiamas momentas: arba jis bus pašalintas vidaus ar išorės jėgų, arba turės tartis su gyventojais, vietiniais oligarchais, Rusija ir iš dalies su Vakarais.

Egzistuoja keli tolesnių įvykių eigos vystymosi variantai.

Optimistai tikisi, kad protestai – tai naujo baltarusių atgimimo pradžia, pasiektas persilaužimo momentas ir perspektyvoje šalies laukia demokratinės permainos.

Kritikai teigia, kad protestai – tai spontaniška nepasitenkinimo išraiška, kuri išsisems be kompleksinių strategijų ir aiškių politinių tikslų. Prisiminkime: „Solidarumas“ Lenkijoje taip pat prasidėjo nuo streiko, ir jau po kelių dienų iniciatyvinė grupė pateikė valdžiai reikalavimų sąrašą. Šiuo atveju baltarusiai reikalauja tik diktatoriaus atsistatydinimo, bet nesupranta poros dalykų: nė vienas diktatorius neatsisako valdžios laisva valia, o aiškaus būsimo kandidato su lyderio dvasia ir aiškiomis politinėmis nuostatomis nėra. Visi esami kandidatai yra daugiau simbolinės figūros, skirtos tiesiog techniškai pakeisti A. Lukašenką. Be to, yra vienokių ar kitokių detalių, pagal kurias matomas vienoks ar kitoks opozicinių kandidatų prorusiškumas. Panašu, kad baltarusiai

Aliaksandras Lukašenka dėkoja omonininkams, atmušusiems manifestantus nuo Nepriklausomybės rūmų. Kas laukia Baltarusijos, kol kas neaišku.

per daug naiviai nori likti neutralūs.

Yra dar vienas scenarijus – Rusijos invazija. Jo loginis pagrindas tas, kad Maskva gerai pasimokė iš įvykių Ukrainoje ir jokių būdu neleis, kad iš jos įtakos orbitos pradėtų tolti ir Baltarusija.

Kraštutiniu atveju Rusija galėtų pradėti dalinę (prisidengiant „nepriklausomomis liaudies respublikomis“) ar visišką Baltarusijos okupaciją. Prisiminkime, kad Baltarusija Maskvai turi svarbią strateginę reikšmę. Tai gali būti forpostas tiek platesniam puolimui prieš Ukrainą, tiek stiprinant spaudimą NATO, taip pat ir Baltijos šalių izoliavimui, kaip etapas vadinamajam Suvalkų koridoriui parengti.

Kai kurie ekspertai nuogąstauja, kad karinė invazija pavyktų lengvai. Rusija ir Baltarusija taip pat yra ne tik vienoje Eurazijos ekonominėje orbitoje, bet ir vienos karinės kolektyvinio saugumo sutarties organizacijos narės. Baltarusija savo teritorijoje turi du karinius Rusijos objektus – radiolokacinę bazę Hancavičiuose ir Rusijos karinio laivyno ryšių mazgą Vileikoje. Maža to, Baltarusijos ir Rusijos oro erdvė yra vieninga. Daug Baltarusijos kariuomenės karininkų yra baigę karo mokslus Rusijoje. O šalyje beveik nėra pilietinių organizacijų, kurios galėtų priešintis Rusijos įtakai, ir apklausos rodo, kad

tik nedaugelis baltarusių sutiktų priešintis agresijai su ginklu rankoje.

Tačiau yra ir prieštaraujančių šiai versijai. Jų manymu, „Liaudies respublikų“ užuomazgas A. Lukašenka (jis pareiškė, kad „be jo šalis bus sudraskyta į gabalus“) užgniaužtų sau lojalių jėgos organizacijų remiamas (turint omenyje, kad kai kurioms jėgos organizacijoms vadovauja vyresnysis jo sūnus ir kiti itin lojalūs asmenys, tai tikėtina).

Rusijai galbūt taip pat labiau naudinga tyli integracija, nei garsi okupacija. Ji toliau stums bendros sąjunginės valstybės sisteminius projektus, tikėdamasi, kad dabar A. Lukašenka bus sukalbamesnis. Rugsėjo 3 d. ekonominius klausimus Minske aptarė Rusijos premjeras, o mėnesio viduryje A. Lukašenka susitiko su V. Putinu. Veikiausiai jis imsis dvigubos politikos: pasinaudodamas proga, labiau sumažins savo partnerio pavadžio ilgį, bet tuo pat metu vėl sumažins kainas tiekiamoms žaliavoms. Savo ruožtu dalinis ekonomikos pagerinimas leistų A. Lukašenkai kiek pagerinti socialinę rūpybą ir šitaip sumažinti gyventojų nepasitenkinimą. Taigi galima numanyti, kad oficialusis Minskas šiuo metu mes švytuoklės taktiką ir pasirinks didesnę orientaciją Rytų link, nes kito kelio jam tiesiog nėra.

Skaitytojams pateikiame Lietuvos kariuomenės eilinio Danieliaus Rinkevičiaus dienoraščio fragmentus (kalba netaisyta). Nėra čia sensacijų ar pritrenkiančių istorijų – tai jauno kaimo bernioko „iš pa Utenas“ mintys apie jaunystę, gyvenimą, jausmus, tėviškę ir tėvynę. Kariuomenėje jis tarnavo tais laikais, kai neramių įvykių nuojauta tarsitvyrojo ore. Apie tą

IŠ LIETUVOS. KARIUOMENĖS EILINIO DIENORAŠČIO (1938–1940)

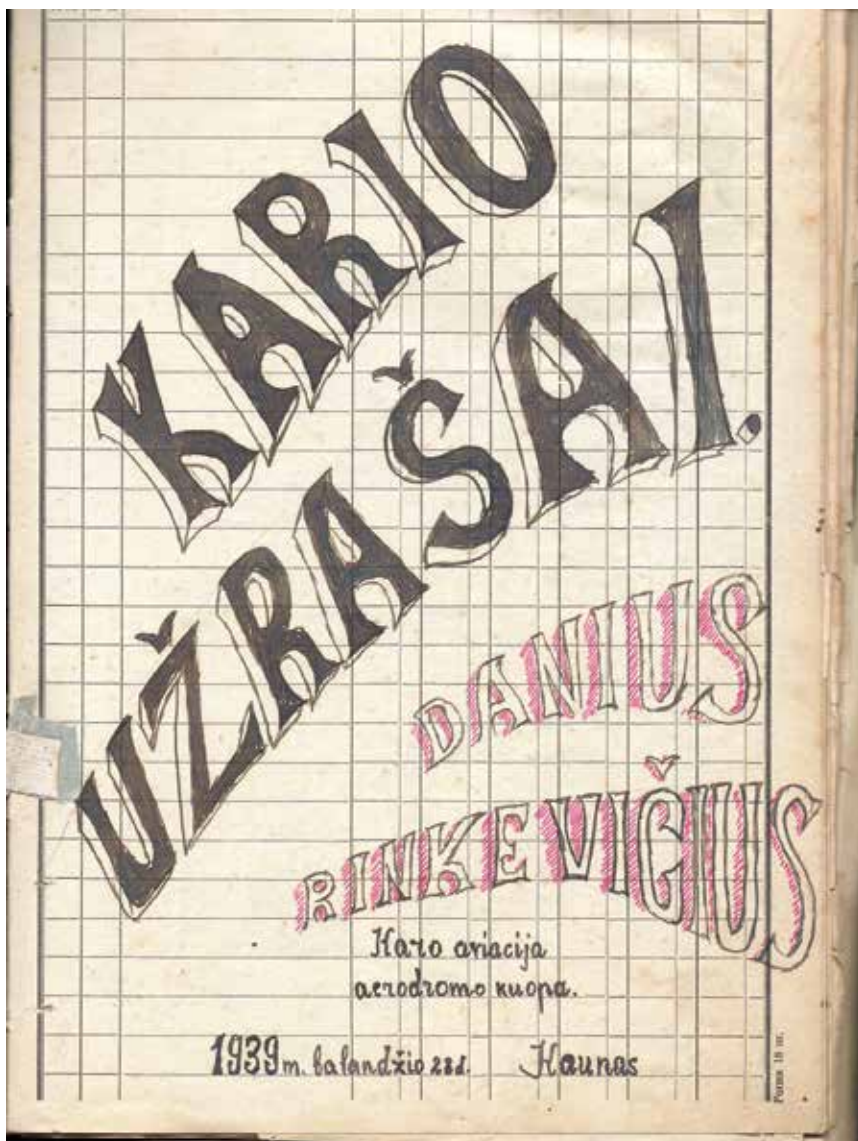
metą yra begalė garsių valstybės vyrų prisiminimų, apybraižų ir istorinių studijų. O kaip tą laikmetį jautė paprastas kareivėlis? Tai irgi įdomu ir istoriškai vertinga.

D. Rinkevičius gimė 1917 m. Aluntos parapijos (dabar Molėtų r.) Žibėčių kaime kalvio Serapino Rinkevičiaus šeimoje, kuri po žemės reformos išsikėlė iš gatvinio kaimo, vadinamosios ulyčios, į vienkiemį prie legendomis apipinto Dirvės kalno. Jaunuolis prieš kariuomenę baigė 4 klases, buvo jaunalietuvis.

Jau po II pasaulinio karo su dienoraščiuose minima savo išrinktąja, Žibėčių kaimo mergaite, sukūrė šeimą ir iki mirties gyveno savo vienkiemyje. Mirė jis 2003 metais. Palaidotas Skudutiškio kapinėse.

Dabar jau jo palikuonys gali didžiuotis įminėtą vienkiemį vedančia iškilia liepų alėja ir jo sodintu šimto obelų sodu, apjuostu eglių bei liepų eilėmis.

Deja, per ilgą laiką kai kurie užrašų puslapiai dingę arba buvo pelių apgraužti ir liko tik minčių nuotrupos. Dalis dienoraščio rašyta užrašų knygutėje, Kalėdų Senelio padovanotoje 1938 m. Kūčių vakarą „jaunam kareiviui“, dalis – atskirame storame sąsiuvinyje arba Mokomosios oro eskadrilės 1927 m. Ūkio skyriaus piniginiame žurnale, be to, yra ir laiškų juodraščių. Sąsiuvinio pradžioje buvo daug to meto kareiviškų dainų tekstų, gaila, nepilnai beišlikusių, pvz.:

*Priešo gaujos traukės, bėgo lyg patrakę,
Tilo kanonadų bildesys kurtus,
Tik neberegėjo motinėlės akys
Savo vienaturio grįžtant pro vartus.
arba
Nebijom nieko mes, kariai,
Nebijom nieko mes, kariai,
Tik einame ir žengiamo
Ir priešui mirtį rengiamo.*

Kaunas, A. Freda

1938 METAI

(Data neišlikusi, spėtina, kad tai gruodžio mėnuo, – V. L.)

Tik šiandien pasiryžau pradėti rašyti įvykius į storą sąsiuvinį, kad ir senas būdamas pažiūrėčiau kareivio dienose patirtų <...> Iki šios dienos nesiryžau mintis reikšti ant popieriaus, vesti tarnybos mėnesių tikslus užrašus.

1938 m. lapkritį patekau į Karo aviaciją ir iš ten po 2 savaitių komandiruotas į Priešlėktuvinę Rinktinę kareivių apmokymui. Ten pragyvenau naujokų dienas <...> (matyti aprašoma dienvartarkė: maudyklė, pusryčiai, gimnastika, rikiuotė, pamokos viduje, knygos skaitykloje – taip ir slenka dienos).

gruodžio 26 d. – Kalėdos Priešlėktuvinės Rinktinės Automatų kuopos kareivinėse

Mintys palikę kareivinių mūrus vis skrenda į tėviškę. Šiandien Kalėdos. Ramybė geros valios žmonėms. Ramybė, iškilminga tylą ir kareivinių

kazematuos. Daug karių išėjo į miestą. Pasiliko tik tie, kuriems šiandien tenka nešti tarnybą. Tylą drumsčia tik budėtojo žingsniai. Prieš akis sniegu padengtas parkas, gamta irgi švenčia. Vakar turėjom tokias kūčias, kokių ir namiškiai pavydėtų. Per vakarienę mūsų Priešlėktuvinę Rinktinę pagerbė ir kariuomenės vadas generolas Raštikis. Jis pradžioj pasakė trumpą sveikini-mo kalbą, paskui paėmęs plotkelę laužė ir dalino kiekvienam kareiviui. Vakarienės metu stalas buvo papuoštas eglių šakelėmis, o kampe visam gražume stovėjo išpuošta Kalėdų eglutė. Po vakarienės atėjo Kalėdų senelis ir davė kiekvienam kareiviui traukti iš maišo po bilietėlį, sulig kuriuo paskui padalino dovanas. Visi nuo dabar lauks antrą Kalėdų, kad jau trečias galėtų būti su savaisiais, nes tik ten jauti, kad gimė Kristus. Tyliai krintančios snagės nebesukels sparnuotų ilgesio svajonių...

Mintys – laikas šaldo ir naikina mažą meilę, bet didina ir stiprina didelę, kaip vėjas gesina žvakę, bet didina gaisro liepsną.

1939 METAI

vasario... d.

Kaune smarkiai sergama gripu, tad kareivių neleidžia į miestą. Susidarė čia vietoje savų šposininkų „Mūsų gaujelė“. Neseniai mūsų rinktinei nupirko taip vadinamą epidioskopinį aparatą, kur rodo vaizdus kaip kine. Šiaip tai tikro links-mumo mieste nerandu, tad ten ne taip labai vi-lioja. Geriau, kai dėstytojas pagiria būriui, kad „Atsakinėkit visi taip, kaip Rinkevičius atsakinė-ja“, tada man pasidaro smagu, kad esu mylimas ir gerbiamas kareivių tarpe.

kovo 1 d., trečiadienis, A. Panemunė

Šiandien buvo seno dalies vado išleistuvės ir naujo sutiktuvės, atvyko abu dalies vadai. Pasa-kė trumpą atsiveikinimą senasis dalies vadas, o mes jam sušukom skardų „Tėvynės labui“ ir t. t. Šie griausmingi žodžiai skambėjo Fredos šlai-tuose.

kovo 2 d., ketvirtadienis, Priešlėktuvinės rink-tinės kareivinės

Jei dykas, tai dykas kaip veršis, visą dieną lais-vi, nes išsimaudžius reikia <...>

Pamokų metu iš tėviškės perdavė siuntinį ir išvyniojus radau 4 paprastus maišus, niekaip nesupratau, kam jie, kol po valandos atsiprašė už klaidą ir atnešė kitą siuntinį, o ten jau buvo sausainiukų. Skaičiau „Kario sapnininką“ <...> Už sausio algą užsakiau „Karį“ į namus, o už va-sario – Fabijonui.

kovo 4 d., Šv. Kazimieras

Šiandien buvom mieste, žiūrinėjom blizgu-čius, žioprosojom, gal sutiksim giminaitį ar pažis-tamą.

kovo... d.

Buvo nesmagus įvykis, visi buvo kratomi, nes vienam kareiviui dingo laikrodis, rado pas eilinį <...> jis bus tardomas. Tas jau garbės nebeturės...

kovo 10 d.

Bet nors garbę tebeturiu, kai reikėjo pasiruoš-ti gimnastikai, dingo padžiautos pirštinės. Sako

pats kaltas, o juk dar ir nuostolis ir pinigų nėra. Jų reikės ir skyriaus fotografijai, tai rūpestėlis. Ir kaip nudžiugau, kai atsibudęs miegantis kareivis savo milinės kišenėse rado dvejas poras piršti-nių.

kovo 11 d., šeštadienis

...vakaro svajonės apie žiogų cikšėjimą, apie išsiilgtą mergele...

kovo 15 d., trečiadienis

Prie stalelio radau extra telegramą apie ven-grų ir vokiečių įžengimą į čekų žemes. Nors mūsų tai neliečia, bet jautriai atsiliepia kiekvie-nam. Antraštės „Hitleris verda“, „Taika sprogo“. Visų kalbos apie paskutinius įvykius ir spėlio-jimai, kad gal pasaulio militaristai sutars taikiu būdu. Nu, pagyvensim, pamatysim.

kovo 22 d., trečiadienis

Neramios žinios. Kaip perkūnas trenkė žinia, kad vokiečiai reikalauja Klaipėdos. Su ašaromis akyse ji atiduota, bet gal tuoj bus pareikalauta vi-sos Lietuvos. Popiet vėl naujiena – „mobilizuoja-mi civiliai į pulkus“.

Ką galvoja namiškiai, Olytė... ar besulauks. Ateis pavasaris, o kur beklausysiu jo čiurlenimo. Burbia sunkvežimiai, bet mūsų kuopa kol kas vietoje.

kovo 23 d., ketvirtadienis

Padėtis lyg sušvelnėjusi. Laikraščiai praneša, kad į Klaipėdos uostą atplaukė Hitleris su laivų armija.

kovo 28 d., antradienis

Teisingai yra sakoma, kad kareiviai moka juoktis. Prie ištikusio kasdienio pavojaus jie lie-ka savimi. Kompanijoje yra ir šposų, ir juoko, tik pasilikus vienam ateitis atrodo kaip juoda bedugnė.

balandžio 2 d., Verby sekmadienis

Įtempta nuotaika atslūgo, pavojaus metu su-mobilizuotieji paleisti, o iš Radviliškio grįžo ze-nitinė kuopa. Kareiviai jau vėl šneka apie atosto-gas Velykų proga, nors ir kelioms paroms. Rūpi

ir man, bet šventes teks praleisti kareivinėse. Juk kareivis per visą pusantrų metų tarnybos laiką turi 14 dienų atostogų.

balandžio 5 d., trečiadienis

Šiandien po 5 mėnesių apmokymo teko priimt jauno kareivio priesaiką. Vėl bus nauja, neįprasta iš Priešlėktuvinės Rinktinės Automatų kuopos pereinant į Karo Aviaciją I-ą aerodromo kuopą. Pereitais metais po apmokymų kareiviai važiavo pavasarot į Palangą, o dabar, kai pajūris sumažėjo, nežiūrint į viską vėl eina kalbos apie tai.

balandžio 9 d., sekmadienis

Vakar Didįjį šeštadienį stovėjau poste, varpai skambėjo toli mieste, o Karo Aviacijos dirbtuvių rajone žmonės skubėjo sveikint Kristaus.

balandžio 14 d., penktadienis

Laiškas iš namų, rašo, kad viskas gerai, tik karo bijo. Būtų gerai, kad būtų kitaip, o dabar viskas įtempta kaip gija. Velykų antrą dieną buvau pas Vladą, ten radau ir jo seserį užvažiavusią. Draugams rašau, kad kariuomenėj nieko baisaus nėra – ko negali padaryt čia, to ir nereikalauja. Matau, kad prieš kariuomenę girdėti pasakotojai labai daug ko pridėdavo. Nieko čia sunkaus nėra, tik vienas blogumas, kad neturi laisvės ir pradžioj tarnybos blogai veikia žmogų dar neįprastos sąlygos. Seni kareiviai šneka, kad tarnyba aviacijoje tai simuliacija, o va gusaruose tai prie arklių dirbti daugiau reikia. Ne tik ginklus, bet ir arklius juk reikia valyt.

balandžio 16 d., Atvelykio sekmadienis

Gavau leidimą į miestą visai dienai, nes laiške iš namų buvo parašyta, kad pro Kauną į mokslo vietą važiuos sesuo Aldutė. Palaukiau ir susitikom stotyje, perdavė skanėstų ir po pusės valandos išvažiavo toliau į Raseinius. O aš dar su draugu Kairiu nusifotografavom, grįždami užėjom į „Šilėlių“ ir išgėrėm alaus už kareiviškus vargus: išvada, kad sunku gyventi ant svieto. Sakom, jau dabar tik, duok Dieve, sveiką kailį išnešti, o juk buvo kariškos uniformos ir orkestrai.

balandžio 22 d.

Dabar budžiu kareivinėse. Aną kartą mieste perdaviau, kad Verutė parvežtų dovaną siurprizą sesutėms – anverijų gėlių fliancų, gautų pas pažįstamą Fredos gėlininką – tegu užsiaugina.

Vakar teko paskrist lėktuvu, galėsiu pas gimines pasigirt. Retai tai pasitaiko, mes tik išvežam iš angarų lėktuvus, padedam užvest motorus.

Dabar vakare galiu sueiliuoti sveikinimą Motinos dienos proga:

Ašei norėčiau Tau motinėle
Pripirkti brangių dovanų
Bet tokia dalia mus kareivėlių
kad jie neturi aukso kalnų...

balandžio 26 d.

Sargybą tenka eiti maždaug kas savaitę. Vakar būdamas sargyboje išgirdau mergelės balsą dainuojant „Tylio vakarėlio“ ir pasidarė taip ilgu, prisimenant pernykščio pavasario švelnų savos mergelės balselį. Bet dabar aš kareivis. Nors pramogų yra, mieste galima eiti į kiną, betgi nusibosta.

Aš išėjęs dažnai nebeinu į miestą, o vaikštau po Kauno apylinkes ir man daug ramiau. Iš Aviacijos kasdien gali išeiti į miestą, aišku, jei negavai „be išėjimo“ bent porai savaitių.

gegužės 5 d. vakaras

Vakare prisimenu kaip pereitų metų gegužės 5 d. vakare sudegė mūsų pieninė, o aš naktį sėdėjau saugodamas degėsių krūvą, kad vėjas žarijų neišnešiotų. Jau šimet ant tos degėsių krūvos išaugo nauja pieninė.

Ta pati diena, bet skirtumas toks, kad šiandien mūsų virtuvėje kažkas išmušo langą, o antros kuopos viršila kaltę suvertė budėtojų.

gegužės 14 d., šeštadienis

Turėjau leidimą iki 24 val., mieste susitikau su atvažiavusiu draugu gusaru, po to užėjau pas Vladą vakarienei, bet jau reikėjo skubėti į kareivines. Beeinant pamačiau, kad žmonės šaukia policiją, ten kažkoks girtas gusaras švaistėsi kardu, vienas žmogus buvo kruvinu prakirstu veidu. Policija ten susitvarkė, o aš vos spėjau dvyliktai, ir jau mušant laikrodžiui budėtojas ant raštelio užrašė „laiku“.

Kuopos budētojas aš.

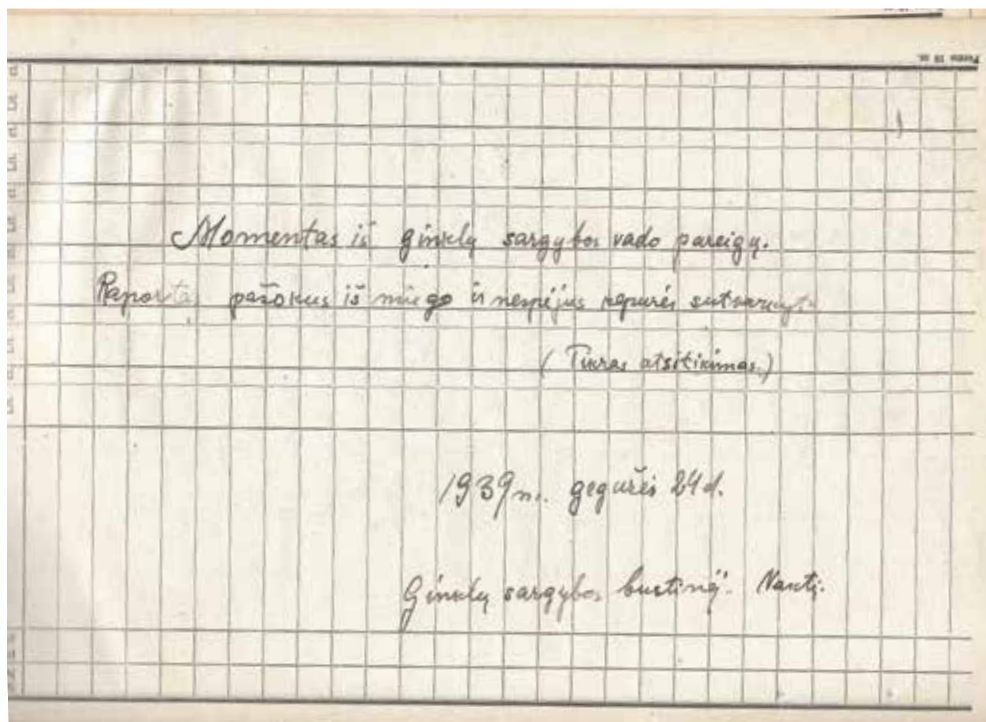
Ļau niera dielēmis bedarbis uš kuopos budētojs
nantes metu. Vīsi miega o tu sēdēt ū saugot juos
kad kas neizsīnēt. Rodos, vyrai. Nerisēt bipt. O aš
dabā saugot juos pati nemiegodams. Vēra kas veikt
per vīsi nant. Tē miegas smarkas imē i kas kaip
šalta atvodo. Tseim i laimā, ten vīsi šita parāra-
ris nantis, o pūc mamo stālinas šalta i gana. Tē pa-
vainstān i rēl imē idamā, kungā i vānās, bet vīstien
miegs noris. Parleusau kaip Frīdos slaitos grāiā
cūlba laistute, prisimēna grāiā pūstūtē kūg zegu-
šēi vakarā i lūdnoka peridaro i laistutē nāberis
klusai ne tū i mābunūmā riek i š parāgo.
Vadīvas klausai kad neimnētum i mīegantē neim-
tē budētis karisimkas. Mat jū jām kītais sūcūlētē
Tē tūo pācū sugadintē blāivis parāvaris nūotāiq.

P. P. Prīcivāiūs

Stāstis

Uš lango laistute suokā o aš rāian at-
mināi epie slenkamēis karis diēnāles.

1937 m. Jūlijs 12 d.

gegužės 18 d., Šeštinė, rašau grįžęs iš saugybos
Sugedus valdymo trosui nukrito lėktuvas,
tempęs sklandytuvą, sužeistas lakūnas nuvež-
tas į ligoninę. Saugybos poste reikėjo atsakinėti
į telefono paklausimus, ar toks ir toks lėktuvas
nepatyrė įvykio. Artimiesiems neramu.

gegužės 29 d., Sekminių pirmą dieną
Berželiai žaliuoja, Lakūnų plentų vaikšto su-
simastę..., o aš guliu kareivinių sodely ir prisime-
nu vakar matytas Europos krepšinio rungtynes,
kuriose buvau sužavėtas lietuvių žaidimu. Aną
šeštadienį buvo Karo aviacijos šventė, tai mes
visi kareiviai gavom po porą bonkų alaus ir sė-
dėjom su visais ponais už vieno stalo. O vakare
buvo surengta smagi gegužinė.

birželio 3 d., Trejybės šeštadienio vakare
Tiek praslinko naktų, tiek svajota
Prisiminti šiandien taip sunku
Ar dėl to, kad tavim, mergiote
Taip beprotiškai šiandien tikiu

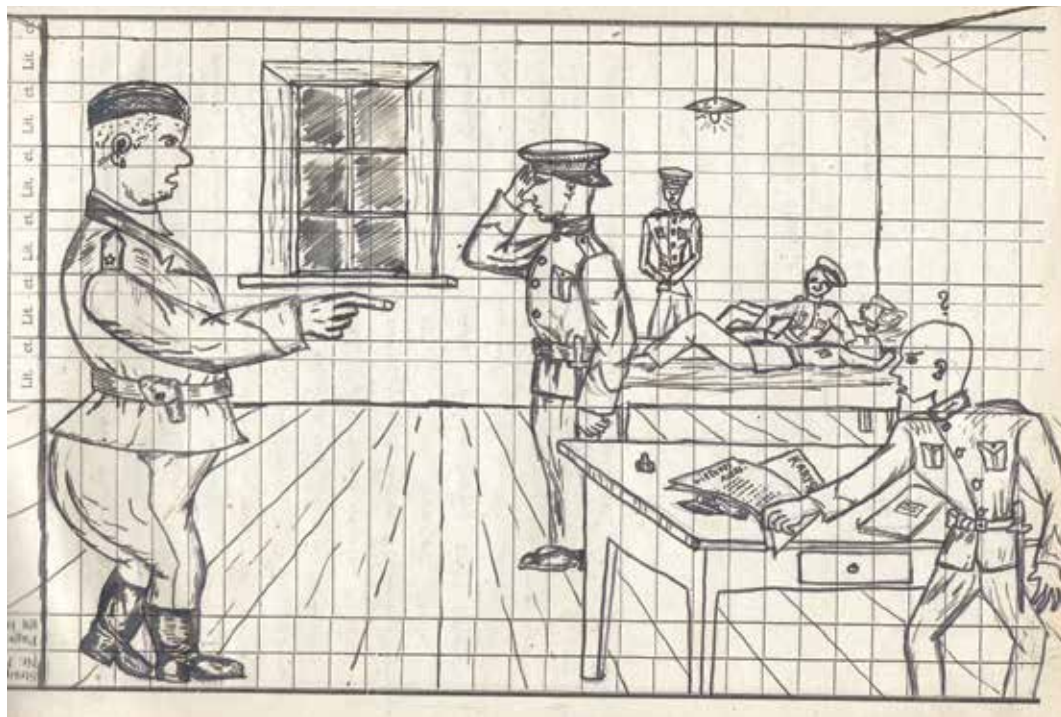
....

Tai ir žiūriu į tavąjį foto
Į bedugnę tavųjų akių
Ir tavim, tu maloni mergiote,
Taip beprotiškai šiandien tikiu

birželio 8 d., Devintinių vakaras
Vakar aš su keturiais kitais kareiviais buvau
nusiųstas į antrą būrį ir prisistatėm kap. Lūžai.

birželio 12 d.
Nuo šiandien iš aerodromo kuopos esu per-
keltas į Autobūrio garažo raštinę. Daug popie-
rių, žiniaraščių nesutvarkyta, bus darbo, nes da-
bar aš čia būsiu vienas raštininkas. Kambarėlis
su dviem langais, yra stalo telefonas, pusės litro
talpos rašalinė, viduj spinta, komoda, ant sienų
pora paveikslų ir pora žemėlapių, dar dviratis
tarnybiniams reikalams. Rašau ir galvoju, kad
jau per daug ponskas darbas man, kaimo laukų
berniokui. Na, dėl to teko Palangos išsižadėti ir
nenuvažiuoti.

birželio 16 d.
Mūsų kaime dabar tikra šienapjūtė, tad ir čia

pamatęs, kad prieš raštinę kareivis pjauna žolę, paprašiau dalgės ir pasiraitojęs rankoves išpjoviau gražų sodelį, nes priaugus visokių žolių vaizdas buvo nekoks. Grįžus labai tiko ši daina „Dar šią vasarą nelauki“. O anąkart, kai raštinėje darbo ne per daug buvo, nuėjau padėti aerodrome šieno pjaut, ten plotas gal 50 kartų didesnis nei mūsų požerė ir jį šienauja kelios dešimtys kareivių. Kaip smagu buvo išvairius kelias ilgas pradalgės.

birželio 17 d.

Sausa šiemet vasara. Visur dulka. Oras pilnas pūkų, jų pilna ir garaže, ir raštinėj, ir kareivinėse... Karšta visiems ir majoras kepurę pasidėjęs. Įdomu kaip tėviškėje?

birželio 2(?) d.

Šiandien auto būry gavau naują durtuvą Nr. 52883 pagal kvitą Nr. 37950

birželio 28 d.

Šiandien einu garažo budėtojo pareigas. Dabar visos mašinos išvažiavo, tad galiu paskaityti „Jaunąjį ūkininką“.

liepos 2 d., Karo Aviacija, Auto būrio garažo raštinėje

Grįžau iš atostogų, oi koks malonus daiktas atostogos. Visur spėjau, bet didžiausią išpūdį paliko atsisveikinimas su pasiilgta mergele.

liepos... d.

Kai tapau raštininku, rečiau tenka parašyti dienoraštyje. Draugas važiuodamas pametė paklodę, tad aš jam padėsiu, bet ne pavogdamas tokią pat paklodę, bet geriau grynaisiais, kad nebūtų ant sąžinės. Nepatinka kaip elgiasi svieto galiūnai, tad kaip bus su tarnyba – nežinau.

liepos 30 d. sekmadienis

Šitam trečiadienį iš Raseinių grįžta sesutė, reiks leidimo į stotį susitikti. Iš kitų girdėjau, kad namie viskas tvarkoj, ten vis dirba ir dirba, neturi kada laiško parašyti, ne taip, kaip aš laiko turėdamas. Dabar mano kambarėlį baltina, dažo, bus gražu ir prie stalo ir prie telefono. O aš vis tiek svajoju apie savo tėviškę, laukiančius arimus, siūbuojančius laukus, dūzgiančias bites. O čia pavakary per radiją groja tango, prisideda ir armonika.

rugpjūčio 1 d.

Šiandien gavau iš centrinio pašto lašinių siuntinį, labai esu patenkintas. Užsimaniau, kai draugas dvarininkas Kairys pavaišino gautais lašiniais. Rašiau laišką namiškiams, kad atsiųstų „sprogstamos“, nes vasarą čia mėsa kažkuo atsi-
duoda, o sava su duona toks skanumėlis.

rugpjūčio 25 d., penktadienis

Šiandien nuotaika vėl panaši kaip kovo 22 d. Vakar pranešė apie lenkų mobilizaciją, susišaudymus su vokiečiais, mūsų kareiviams atšauktos atostogos, vėl kazematuose naujų atsarginių mundiruotės.

rugsėjo 2 d.

Tuščia, tylu ir nyku auto būrio kareivinių kazematuose. Žinom visi, kad kilo karas mūsų kaimynų tarpe ir jis baisiu nerimo aidu atsiliepia kiekvieno kario širdyje. Gražus rugsėjis nebeteikia džiaugsmo jaunai krūtinei, bet kelia liūdesį, nerimą ir susirūpinimą savo likimu. Į miestą nelabai beleidžia, o apie atostogas ir pagalvot neduoda. Namiškius raminu laiške, kad kol tie Europos įvykiai mūsų neliečia, tai nėra ko rūpintis.

rugsėjo 6 d.

Kol kas dar visai ramu, nors žinome, kad Europoje kraujas ir garuoja ašaros. Jauni žmonės visur žūsta, draskomi į gabalus, o juk jie visi nori gyventi. Rodos jau įpusėjau karo tarnybą, bet tik Dievas žino, kiek dar teks tarnauti ir ar gyvas grįšiu. Dabar sėdžiu sau ramiai savo raštinėj ir tiek. Sako kareivis turi išmokti ir mirčiai šypso-
tis. Tikra tiesa.

rugsėjo 10 d.

Karas eina. Europoj juodvarniai kelia puotas. Virš Kauno praskrido vokiečių lėktuvas, paskui sužinojome, kad rastas prie Jurbarko. Neutralitetas jau antrą kartą pažeistas, o mes tik vieną bombonešį turim. Kiekvieną dieną skaitom laikraščius apie vykstančius mūšius. Kaunas irgi ruošiasi, kai kur matyti kasamos slėptuvės ir apkasai, o miesto poniutės stengiasi prisipirkti kuo daugiau dešrų ir druskos, o kam, tai ir pačios nežino. Miesčionys vaikšto kaip musės rudenį

ir tik smarkiau sujuda, kai pasirodo nauja extra telegrama. Vėl su draugu Kairiu nutarėm nusifotografuoti prisiminimui, dėl to ėjom į Botanikos sodą.

rugsėjo 18 d.

Man kol kas joks pavojus negresia ir dabartinėje mobilizacijoje aš įžiūriu tik pasirušimus dėl Lenkijos pabėgėlių gaudymo. Kariaut nieks nenori ir man atrodo, kad to bus išvengta. Tiek daug jaunų darbininkų čia gaišinama, privažiavo pilni kazematai. Sako, ir arkliai, ir vežimai rekvizuojami (kažin kaip mūsų kumelė?). Ir aš dabar turiu naują dviratį ir motociklu galiu pasivažinėti, jei yra laiko. Tik kad šiom dienom jo nelieta, nes reikia surašyti rekvizuotas mašinas, o pabrangus benziniui kontroliuoti jo išdavimą.

Kaime žibalo nebegauna, tad vakarais ten tikrai tamsu.

rugsėjo 22 d., penktadienis

Šiandien pirmą kartą rašiau naujoje raštinėje, kambarys daug erdvesnis ir mašinų triukšmas mažiau girdisi. Sutvėrė I-ą būrį ir aš esu to būrio raštininkas, davė du padėjėjus, viskas būtų gerai tik padėtis nerami, daug mobilizuotų vyrų. Nors mano raštinės sienos storos ir slėptuvė už kelio-
likos metrų, o karo frontai krypta į kitą pusę, vis tik bijau kad karas užsitęs, o mums tarnybą prailgins. Draugus išskirstė į kitus dalinius, prie-
telius Antanas Kairys išvažiavo į II-ą būrį, tad vėl tarp svetimų, bet aš čia juk aš jau „ponas raštininkas“.

spalių 1 d., sekmadienis – Autobūrio kareivinės

Šiandien išvažiuoja paleisti atsarginiai, padėtis atrodo apimusi. Aš grįžau į tą pačią garažą raštinę kaip anksčiau. Rugsėjo 29 d. sesuo penktadienį pravažiuodama vėl atvežė siuntinį lašinių ir medaus. Be to, vėl grįžo mano draugas Kairys.

spalių 11 d. trečiadienis

Triumfo diena – šiandien atgautas Vilnius. Nepaprasta nuotaika matyti pas visus, tarp mašinų ir benzino tvaiko suskambo pranešimai, dainos ir muzika. Nuo 11 val. paskelbta šventė, plevėsuoja vėliavos jau be juodo šydo.

Tareivų įmanta sargybos būstas.
 Tareivų sargyba gan mažumės daisetas. Pastor-
 sam, po 2 val. o paskui darųtė kę nori. Šia-
 šis liuoslainis keturų valandų laikotarpis. Šieji
 sargybiniai: i būstinę iš dyko barimo prievėsi
 visokių špocių. Štai kad i abar. Vienas toks kare-
 viškas „tridantū“ vadinamas, erandaie erandaie kan-
 pe i uimigo. Kiti tareivų jam kę nors įtaisyti.
 Jis miegojo galą atvertęs o biskų prasidėjį. Kar-
 riui nutarė kad jam galima kas nors i šip-
 tyti. Nu i įtate. Susuro popieris trūbelę lai gale
 i kišė jam i prašytą būrą, i kito galą padėjo.
 'O jį miegodamas traukė i putė dūmus degančių
 popierių. Tū tū kuomet jam ugnis eise nosi, tu-
 met vienas smarkiai traukė koją i grūstis i šuo-
 terėjį, tas smaudakis pašoko, minutėliai nusteb-
 is iūmai susipratę pasijuto nervingai paslėty.
 Kiti žinoma juokės pilvus susieję o jį spinduliu
 valydamas prišūnė garsų. Bet i tas paskui pri-
 tairi progą atilyginti. Kuomet uimigo tas kare-
 viškas taip įtairi i kai gerokai imnigę pradėjo
 traukti orą pas nosi tuomet tas amšėian pajūo-
 tas kareivis, paimes tabako kutryne smulkiu i su
 popieriniu kaniukiu i pybė jam i nosi tabako dulkių.
 Tas vargėlis, patraukęs vieno kiti kartą šoko iš miego
 čiambuldamas, nes tabako dulkių glaudia nosi. Tū vėl

lapkričio 3 d., pentadienis – metinių sukak-
tūvės

Šiandien sueina metai, kai pasidėjęs sunduką išvažiavau iš savo tėviškės namų. Buvo visko – ir liūdna, ir smagu per tą laiką. Neramu tik dėl to, jog juk grįžus namo reikės padaryti tuos darbus, kurie per tarnybos laiką liko nepadaryti. Niekas nežino, kas mūsų laukia, tad jei sveikas sulauk-
siu kitų metų šios dienos, tai atsiversiu šitą lapą.

lapkričio 7 d.

Grįžau po atostogų su lauktuvėm ir drau-
gas Kairys parsivežė gerokai maisto, tad dabar maisto mėnesiui apsirūpinę. Savo kaimo šauk-
tiniui Jurgiui dešras 7 km nunešiau iš ryto, nes Biržinkoje autobusas pilnas nesustojo, laukiau kito, tad 2 val. pavėlavau. Viršilos raštinėje vis-
kas neblogai sutvarkyta buvo, tad ir medaus bu-
telį lengva širdimi jam atidaviau. Dabar, kai jau

juoko kaip krekeno. Miegot nebina, nė rimas tai
 pradėjus anekdotus saryt ir tik apie dėsintę valandą sugulė
 ant nary. It's šiuo kartą buvau ginkly saugytos rados
 todėl turėjau nemiegot, bet nesitūkėjau iš vakaro bu-
 dūnio karininko atsilankymo ir uornigan. Staiga man
 kumštėrėjo draugas, pašonien pramerviu auis! Egė brac
 budintis atėjės! Šokau kaip sulegimtas ir iš to greitumo
 nepasitarėian kepuris ir karininkui atrapostavau su
 musuista šonan, kepure. Žis man gerokai uėrėkė
 uė miegojimą ir nesuėitoarkymą ir liopę daugiau nemiegot,
 išėp. Dabar, kad j' rėlruai, bijau miegot, draugai
 imarkia o aš kaip rados bijau antrą kart kad ne-
 suėimptų, nes jau tuomet gati ir dab klės uė-
 taircyt. Mat olicis, pakurim ir nemiegojės nes ka-
 šiuomeni prie rėno rėia pripast. Uėitar gi rai 12 val.
 pp. parėim; kareivins, gabim miegot iki rytryto.

1939m. geguėis 24ol.

Karo aviacija
 Jėma aerodromo kuopa.
 Kamas. H. Frieda.

šaltoka, vaikštau su miline, nes dviračiu važiuoti su ja nepatogu, o motociklo, kai sykį nugriuvau, nebeduoda.

lapkričio 21 d. antradienis

Triukšmas kine. Vakar vakare su draugu Kairiu nuėjome į kiną pažiūrėti įdomios filmos „Taip jai buvo lemta“. Ten kilo triukšmas dėl kažkokio Katkauskio, kurį puskarininkis jėga išstūmė iš salės, o protestuodami iš salės išėjo visi kareiviai. Po to visi murmėdami sugrįžo atgal, o jau iškvieštas karininkas paprašė vėl išeiti tuos, kurie buvo išėję, o tokių jau buvo tik keletas, tame tarpe ir aš su Kairiu. Jis susirašė mūsų išėjusių pavardes ir dabar neaišku. Nei šis, nei tas, buvus dar nebaustam, laukti bus kokia bausmė ar ne.

gruodžio 8 d. – Nekalto prasidėjimo

Nuo gruodžio 4 d. esu perkeltas į garndinio laipsnį. Grįžau tą dieną iš miesto apmokėjęs kpt. Lūžos sąskaitas, dar nuėjau į kiną pasižiūrėti „Drakulos duktės“. Per patikrinimą ir išgirdau, kad esu pakeliamas į grandinius. Smagu biškį, 1 litas prisideda prie algos ir draugų akyse įgyji šiek tiek tokios pagarbos. Tai viso alga bus 6 litai. Šiandien šventa ir prie naujo munduro prisisiuvau laipsnius su naujais trafaretais. Be to, atsirado proga pasimokyti važinėti automobiliu, puikiai sekasi, didelės naudos gal neturėsiu, bet motorus pažintį įdomu.

gruodžio 29 d. – grįžus iš atostogų

Mintys – laikas šaldo ir naikina mažą meilę, bet didina ir stiprina didelę, kaip vėjas gesina žvakę, bet didina gaisro liepsną.

2 savaites kalėdinių atostogų gavo ir sesuo Aldutė, paprašiau jos, kad atsiųstų savo eilėraščių, už kurį „katučių gavo“, laiškų tai ji gražius rašo.

1940 METAI

sausio 1 d.

Pernai per Naujus Metus buvau atostogų. Ir šiemet per tą pačią dieną prisimenu tas puikiausias mano gyvenimo dienas. Kiek malonaus džiaugsmo teko patirti per tas 5 dienas!

Šiemet ant Kalėdų buvau, o Nauji Metai teko praleisti kazematuose. Sutikom juos gana šauiniai, su alum, stalą baltai uždengę. Kas žino, ko sulauksim šiais metais? Daug klausimų visokių, ar būsim kitais metais namie? Į visus klausimus galėsiu duoti atsakymą kitąmet tuo pat metu, atsivertęs tos pačios knygutės puslapius.

sausio 12 d.

Ot buvo šalta! Po 30, po 32 laipsnius šalčio. Raštinėn nueinu porai valandų. Majoro Vaivados pranašavimu šalčiai sumažėja, bet aš galvoju apie namus, kad ten ir žmonėms šalta, o juk ir obelaitės gali nušalti. Kaune 1 metras malkų kainuoja 30 litų, o durpės po 2 litu už centnerį ir dar sunku gauti. Čia daug kareivių nušalo ausis, nosis, tai iš sandėlio paėmiau vilokus apsiūtus oda po 40 litų vertės. Tai dabar ryte su vilokais, bet vienmarškinis bėgu kartu su visais į prausyklą ir kišu galvą po apledėjusiu kranu. Paskui puodukas juodos kavos ir kasdieninis darbas.

vasario 8 d., ketvirtadienis

Šiandien grįžau iš atostogų, iš sesers vestuvių. Ištekėjo mūsų Filimutė. Namie dabar dar labiau būsiu reikalingas, o ten užaugo ir graži kumelaitė. Nors ir mėsiedo laikas buvo, bet mūsų kazematuose jis niekuo nesiskiria nuo gavėnios. O Europoj užsukta karo mašina, prie Reino ir tolymuos Rytuos, ir Suomijoje daug guli apšerkšnijuusių jaunų vyrų lavonų, orui atšilus jie garuos ir juodvarniai kranks. Pavasario saulutė nesuspsė nudžiovinti svieta ašarų. Tarp kareivių visokių yra, bet vis tiek negaliu pateisinti tokių, kaip bonkagalvių, kurie savo elgesiu suteikia savo tėvams liūdesio ir rūpesčių.

vasario 23 d., penktadienis

Kai turėjom nemalonumų dėl kino, tai baigėsi išteisinimu, o dabar iškilo nauja bėda. Toks kūryklos stalius Petrauskas buvo sugautas benešas benzino baką ir tardytas. Man kaipo motorino išdavėjui ir kontrolieriui ta afera nemaloni, juk mano rankose irgi yra raktai. Nemalonu, kad kai kurie vyrai pasirodė esą vagys.

kovo 4 d., Šv. Kazimiero

Vakar buvau pas vieną tokią gražią Stasę, bet jei nėra tos, kurios ilgisi širdis, tai geriau jau būti kazematuose. Sesuo Aldutė užsiprašė mano atvaizdo, tai prikepiu foto už visą mėnesio algą. O ji sugalvoja mokslų nebetęsti ir grįžti ten, kur vasarojai šaukia. Išeitas mokslas pravers, sakysim, prie kiaulių koncerto. Gaila, kad namiškius sunkiu laiku buvo palikusi, bet kai grįšiu, tuomet dirbsim, krutėsime, o jau Uršulitė galės mokintis.

kovo 21 d., Didysis ketvirtadienis

Visą laiką tikėjauosi gausiųjų Velykoms atostogų, bet negavau. Naujas vadas leido tuos, kurie mažiausiai yra buvę. 11 mėnesių praraštininkavęs prašiausi pavasariop paskirti prie traktorių, bet vadas nesutiko, nes nėra ką į mano vietą paskirti. Pirma aš bijojau, kad manęs neatstatytų iš poniškos vietos, o dabar išleisti nenori.

balandžio 5 d.

Šiaip seni kareiviai, kurie tikėjosi išvažiuoti per šlapukų atėjimą, tebėra ir matyt pratarnaus 2 metus. Saugom tėvynės laisvę, o tėviškėje, kur daug ūkio darbų, niekuo padėt negaliu. Kažkaip apmaudu ir pikta.

balandžio 21 d., trečiadienis

Šiandien visam auto būriui labai svarbi diena, mat buvo teismas motorino vagims. Pats aršiausias iš jų gavo 6 mėn. kalėjimo, kitas 3 mėn., o trečią išteisino.

Na dabar ir aš puikus motociklista, vėl su „Triumphu“ gastroluoju.

Kažkokios keistos naujienos iš Aluntos – žydus muša ar kaip ten?

balandžio 27 d. šeštadienis

Į Vilnių iš Kauno traukiniu išvažiavau 7.40 ryto, per tunelį važiavom 2 ½ minutes. Į Vilniaus žemę įvažiavom 9.25 val., stotis Lazdėnai, Vilniuje buvome 10.10 val.

gegužės 2 d.

Pernai šiuo metu tikėjauosi, kad po metų jau būsiu namie, bet... Aną šeštadienį nuvažiavau į Vilnių, įdomu buvo pavaikšioti po tas pačias gatves, kuriomis prieš 20 metų namiškiai vaikščiojo. O vis tik pikta.

birželio 5 d.

Gegužę 5 dienas buvau atostogų. Kol namo nepaleidžia, Sekminėms buvau tėviškėje, o per tą laiką su būrio lengva mašina „taksiuku“ apsilankiau Birštone, Alytų, Merkinėj, Varėnoje.

birželio 18 d.

Dėl naujų kilusių įvykių tai mūsų kareivinėse gyvenimas eina sena tvarka. Tarp rusų tankų daugom fudbolą ir tiek. O jau tų rusų pilni pakraščiai. Įstatymai kareivius padaro priešais ir įstatymai padaro draugais. Mūsų vadai, kurie buvo drąsiausi patrijotai, tai pirmo pavojaus išsigandę pabėgo, o mes vėl laukiame naujų vadų – naujų patrijotų. Tik visa bėda, kad dabar nelabai aišku, kam mes tarnaujame.

Dėl visokių reikalų negalėjau sekmadienį Aldutės stoty susitikti. Dėl Uršulitės mokslų, tai skubiai reikia duot prašymą į Utenos gimnaziją, o Aldutė nutarė, kad duos prašymą į Ukmergės mokytojų seminariją, jei priimtų, tai po ketverto metų būtų mokytoja.

liepos 10 d.

Prieš kelias dienas buvau atostogų, o dabar visai grįžau namo...

PARENGĖ VIRGILIJUS LUKOŠIUS